

Länsstyrelsen
Värmland

SAMHÄLLSORIENTERING

Länsstyrelsens återrapportering av uppdrag 3.B.23 enligt regleringsbrevet för 2022

Rättelse av Länsstyrelsens återrapport samhällsorientering 2022

Figur 10 Jämförelse statistik antal deltagare

I tidigare publicerad återrapport för samhällsorientering 2022 uppgavs fel statistik i tabellen för år 2020 gällande Arbetsförmedlingens siffror över antal deltagare inom etableringen som hade samhällsorientering som registrerad aktivitet. Den korrekta uppgiften är 4 727 och **inte** 8 638 (8 638 var antal nya personer i etableringen). I återrapporten för 2020 stämmer dock uppgifterna och tabellen på sid 7 är korrekt.

Figur 14 Orsak till väntetider

I tidigare publicerad återrapport för samhällsorientering publicerades fel tabell. Detta är nu åtgärdat och tabellen i figur 14 är korrekt.

Figur 15 Orsak till avbrott

I tidigare publicerad återrapport för samhällsorientering saknades dataetiketter i diagrammet.

Länsstyrelsen 31 mars 2023

Innehåll

1	Inledning	7
1.1	Länsstyrelsens uppdrag	7
1.2	Samhällsorientering för vissa nyanlända invandrare	7
1.3	Datainsamling	8
1.4	Rapportens disposition.....	9
1.5	Samhällsintroduktion, samhällsinformation, samhällsorientering och samhällskunskap.....	10
2	Organisering och genomförande	11
2.1	Kommunens förmåga att anpassa samhällsorienteringen utifrån deltagare och de lokala förutsättningarna	11
2.2	Kommunens förmåga att anpassa samhällsorienteringen till förändringar i mottagandet av nyanlända.....	12
2.3	Skillnader mellan mindre städer/tätorter och landsbygdskommuner och storstäder och storstadsnära kommuner	13
2.4	Hur kommunerna anordnar samhällsorientering för nyanlända.....	13
2.5	Ansvarig nämnd för samhällsorientering för nyanlända.....	15
2.6	Språk	16
2.7	Kursform.....	16
2.8	Lärmiljö – Klassrumsundervisning/kurstid.....	17
2.9	Lärmiljö – Fjärrundervisning/kurstid	17
2.10	Kombination av klassrums- och fjärrundervisning/kurstid.....	18
3	Deltagande.....	18
3.1	Statistik över deltagande	18
3.2	Skillnaden mellan kommunernas och Arbetsförmedlingens uppgifter	19
3.3	Behov av en nationell databas	19
3.4	Kvinnor och mäns deltagande	20
3.5	Utvidgade målgruppen	20
3.6	Övriga målgrupper	21
3.7	Väntetider och orsaker till väntetider.....	22
3.8	Avbrott och orsaker till avbrott	23
3.9	Jämställda förutsättningar till deltagande.....	24
3.10	Deltagande i samhällsorienteringen påverkas av många faktorer.....	25
4	Uppföljning	26
4.1	Kommunala planer för samhällsorientering	26
4.2	Kunskapstest.....	27
4.3	Uppföljning gällande deltagarnas synpunkter	27
4.4	Tillgänglighet	28
5	Samhällskommunikatörer	29
5.1	Rekrytering.....	29
5.2	Kompetenskrav	29
5.3	Tjänstgöringsgrad	31

5.4	Kompetenshöjande insatser.....	32
5.5	Samhälls- och hälsokommunikatörernas kompetens och arbetsvillkor	34
6	Samverkan	36
6.1	Förutsättningar att kombinera samhällsorientering med sfi	36
6.2	Förutsättningar att kombinera samhällsorienteringen med andra etableringsinsatser	36
6.3	Förutsättningar att kombinera samhällsorientering med arbete	37
6.4	Förutsättningar att kombinera samhällsorientering med föräldraledighet..	37
6.5	Utvecklingsområden lokal och regional samverkan.....	38
6.6	Behov av nationell samverkan	39
7	Textmaterialet Om Sverige och tillhörande metodstöd på Informationsverige.se	40
7.1	Kännedom och användning av textmaterialet <i>Om Sverige</i>	41
7.2	Kännedom och användning av metodstödet till textmaterialet <i>Om Sverige</i> 42	
7.3	Ytterligare återkoppling	42
8	Samhällsorientering för personer tillhörande den utvidgade målgruppen	43
8.1	Fördjupad kartläggning	43
8.2	Anhöriggrupper som ingår i den utvidgade målgruppen.....	43
8.3	Finansiering av deltagande i samhällsorienteringen för personer tillhörande den utvidgade målgruppen	44
8.4	Information och deltagande.....	44
8.5	Sammanfattning upplevda utmaningar med att nå ut till personer tillhörande den utvidgade målgruppen.....	45
8.6	Kommunernas medskick och förslag på åtgärder	45
8.7	Slutsats.....	46
9	Länsstyrelsens arbete med samhällsorienteringen 2022 ..	47
9.1	Digitala föreläsningar och utbildningar för samhälls- och hälsokommunikatörer.....	47
9.2	Statsbidrag	47
9.3	Mottagandet från Ukraina.....	49
9.4	Informationsverige.se	49
9.5	MILSA utbildningsplattform	49
9.6	Röda tråden i kunskapsförmedlingen om det svenska samhället	50
9.7	Samlad bedömning av Länsstyrelsens arbete med samhällsorienteringen 2022	51
10	Avslutande kommentarer	52
10.1	Samhälls- och hälsokommunikatörernas kompetens och arbetsmarknadsvillkor måste stärkas.....	53
10.2	Kommuner efterfrågar nationellt stöd.....	53
10.3	Ett nationellt centrum för samhällsorientering.....	54
10.4	Länsstyrelsens rekommendationer	55
	Appendix I	1
	Behov av en nationell databas.....	1

Appendix II	3
Behov av en nationell kursplan	3
Bilagor.....	4

Länsstyrelsens återrapportering av uppdrag 3.B.23 enligt regleringsbrevet för 2022

Rapporten har författats av Elin Strand (samordnare, Länsstyrelsen Västra Götaland), med stöd av länsstyrelsernas interna arbetsgrupp för samhällsorientering: Ingela Fredriksson (Länsstyrelsen i Örebro län), Linda Jönsson (Länsstyrelsen Skåne), Inga-Lill Nordström (Länsstyrelsen Västerbotten), och Yvonne Thorsson (Länsstyrelsen Östergötland). Emma Johansson Thoong och Natalia Baar på (Informationsverige.se, Länsstyrelsen Västra Götaland) har bidragit till den del av rapporten som redogör för hur det nya utbildningsmaterialet och tillhörande metodstödet används inom samhällsorienteringen. Ärendet har beslutats av länsråd Emma Spak efter föredragning av integrationsutvecklare Michella Zayat.

Emma Spak

Länsråd, Länsstyrelsen i Värmlands län

Ärendet har beslutats digitalt och saknar därför underskrift

1 Inledning

1.1 Länsstyrelsens uppdrag

Länsstyrelsen har regeringens uppdrag att främja och stödja samarbete mellan kommuner om samhällsorienteringen. Länsstyrelsen ska följa upp verksamheten och varje år lämna en gemensam redovisning om samhällsorienteringen till regeringen¹. Enligt regleringsbrev för budgetåret 2022 avseende länsstyrelserna ska redovisningen innehålla en bedömning av hur det utbildningsmaterial och tillhörande metodstöd som länsstyrelserna har utvecklat används inom samhällsorienteringen. Föreliggande rapport syftar till att ge en samlad och nationell bild av samhällsorienteringen.

1.2 Samhällsorientering för vissa nyanlända invandrare

Varje kommun ska se till att nyanlända invandrare erbjuds samhällsorientering enligt lagen (2013:156) om samhällsorientering för vissa nyanlända invandrare. Samhällsorienteringen regleras av Förordning (2010:1138) om samhällsorientering för vissa nyanlända invandrare (hädanefter *samhällsorienteringsförordningen*). Syftet med samhällsorienteringen är att underlätta de nyanländas etablering i arbets- och samhällslivet. Samhällsorienteringen ska ge en grundläggande förståelse för det svenska samhället och en grund för fortsatt kunskapsinhämtande. Tyngdpunkten ska ligga på den praktiska aspekten av att leva i Sverige. Det exakta innehållet, omfattningen och tyngdpunkten i varje del bör anpassas efter deltagarna och de lokala förutsättningarna. Samhällsorienteringen ska ge utrymme för dialog och reflektion. Målet ska vara att deltagarna utvecklar kunskap om:

- de mänskliga rättigheterna och de grundläggande demokratiska värderingarna,
- den enskildes rättigheter och skyldigheter i övrigt,
- hur samhället är organiserat, och
- praktiskt vardagsliv

1.2.1 Kommuner skyldiga att erbjuda samhällsorientering för den utvidgade målgruppen

Sedan den 1 maj 2013 är kommunerna skyldiga att också erbjuda samhällsorientering för vissa nyanlända invandrare som inte omfattas av målgruppen i lagen om etableringsinsatser för vissa nyanlända invandrare; den utvidgade målgruppen. Lagen gäller främst nyanlända anhöriginvandrare som har fyllt 18 men inte 66 år och är folkbokförda i en kommun. Lagen gäller inte för dem som är medborgare i ett EES-land, Schweiz eller som går i gymnasieskolan².

¹ Förordning (2010:1138) om samhällsorientering för vissa nyanlända invandrare

² Ungdomar i gymnasieskolan, EU/EES-medborgare, arbetskraftsinvandrare, gäststuderande/gästforskare.

1.3 Datainsamling

1.3.1 SO-enkät

Länsstyrelsen skickar årligen ut en enkät till alla kommuner med frågor om hur samhällsorienteringen är organiserad och hur verksamheten fungerar. Aktuell uppföljningsperiod för SO-enkäten är 1 oktober 2021–30 september 2022. Av landets 290 kommuner besvarades SO-enkäten av 281, vilket motsvarar en svarsfrekvens på 97 procent. Antal kommunsvar varierar mellan frågorna eftersom svarsalternativen genererar olika följdfrågor. Denna rapport bygger huvudsakligen på kommunernas enkätsvar och fokuserar på det nationella utfallet (bilaga 24) samt länsstyrelsernas redovisningar (bilaga 1–21).

1.3.1.1 Jämförbarhet över tid

Utifrån förändringar i samhällsorienteringen, egen utvärdering, återkoppling från kommuner/SO-verksamheter och samråd med Sveriges Kommuner och Regioner (SKR) revideras vissa frågor och svarsalternativ i SO-enkäten från år till år, och nya delar tillkommer eller tas bort. SO-enkäten 2020 innehöll en särskild del som innehöll frågor om pandemins påverkan och i årets SO-enkät inkluderades en särskild del med frågor om det nya SO-materialet och det tillhörande metodstödet³ (avsnitt 7). Resultatet som helhet låter sig därför inte jämföras med tidigare år utan risk för att bilden kan bli missvisande, däremot är jämförelser möjligt i vissa frågor. Inför utskick av SO-enkäten genomfördes samråd med Sveriges Kommuner och Regioner (SKR) i enlighet med förordningen om statliga myndigheters inhämtande av uppgifter från kommuner och näringsidkare (SFS 1982: 668).⁴

1.3.2 Kommunalt huvudmannaskap för samhällsorientering för nyanlända

Det är kommunens ansvar att erbjuda samhällsorientering enligt lagen (2013:156) om samhällsorientering för vissa nyanlända invandrare. Enligt samhällsorienteringsförordningen får kommunen uppdra åt andra att utforma planen och anordna samhällsorienteringen. Oaktat vem som har tagit fram planen för samhällsorienteringen är det kommunens ansvar att godkänna den. Det är viktigt att understryka kommunens ansvar för samhällsorienteringen även i de fall där annan kommun/aktör ansvarar för utförandet. Följaktligen skickar Länsstyrelsen den årliga SO-enkäten till *alla* kommuner, även till kommuner som inte själva bedriver samhällsorientering i egen regi. Ett betydande antal kommuner behöver därför inhämta uppgifter från den aktör/kommun som ansvarar för genomförandet av samhällsorienteringen för att kunna besvara alla frågor i SO-enkäten. Detta förklarar förekomsten av upprepningar i fritextsvaren, och att svarsalternativet *vet ej* på vissa frågor ger relativt högt utslag.

³ Enligt regleringsbrev för budgetåret 2022 avseende länsstyrelserna ska redovisningen innehålla en bedömning av hur det utbildningsmaterial och tillhörande metodstöd som länsstyrelserna har utvecklat används inom samhällsorienteringen.

⁴ Förordning (1982:668) om statliga myndigheters inhämtande av uppgifter från näringsidkare och kommuner, [länk](#)

1.3.3 Statistik från Arbetsförmedlingen och Migrationsverket

Länsstyrelsen har hämtat uppgifter om antal deltagare i samhällsorienteringen från Arbetsförmedlingen (bilaga 22) och statistik om antal kommunmottagna under innevarande period från Migrationsverket (bilaga 23).

1.3.4 Länsstyrelsernas årliga lägesbilder enligt regleringsbrev

Länsstyrelsernas enkät om lägesbilder över mottagande för 2022 innehöll nedanstående påståenden om samhällsorienteringen. Utfallet av dessa frågor beskrivs i avsnitt 2.

- Kommunens förmåga att anpassa samhällsorienteringen utifrån A). deltagarna och B). de lokala förutsättningarna
- Kommunens förmåga att anpassa samhällsorienteringen till förändringar i mottagandet av nyanlända

1.3.5 Fördjupad kartläggning om den utvidgade målgruppen

Som komplement till den årliga SO-enkäten lät länsstyrelserna genomföra en fördjupad kartläggning av samhällsorientering under januari månad 2023. Syftet med den fördjupade kartläggningen var att öka kunskapen om hur samhällsorientering för den utvidgade målgruppen bedrivs och vilka möjligheter och utmaningar som finns i arbetet. Frågan om i vilken utsträckning personer tillhörande den utvidgade målgruppen deltar i samhällsorientering är även relevant för pågående aktuella uppdrag och utredningar.⁵ Resultatet av undersökningen presenteras i avsnitt 8 och bilaga 25.

1.3.6 Intern och extern samverkan

För att komplettera information från enkäten är perspektiv från dialoger och erfarenhetsutbyten som skett under året inom ramen för både länsstyrelseinterna och externa samverkansmöten, konferenser, seminarier, regionala nätverk och strategidagar inflätade i redovisningen.

1.4 Rapportens disposition

Rapportens disposition följer i stort SO-enkätens uppbyggnad.

- Organisering och genomförande
- Deltagande
- Uppföljning och tillgänglighet
- Samhällskommunikatörer och SO-material
- Samverkan
- Textmaterialet ”Om Sverige” och metodstödet för samhällsorientering

Därutöver följer en presentation av resultatet från en kartläggning om hur kommuner arbetar med att nå den utvidgade målgruppen. I avsnitt 9 redogörs för Länsstyrelsens

⁵ Uppdrag att i samverkan ta fram en myndighetsgemensam plan för att öka utrikes födda kvinnors inträde på arbetsmarknaden (A2022/00809), och Förbättrad arbetsmarknadsetablering för utrikes födda kvinnor (Dir. 2022:42).

arbete med samhällsorienteringen 2022. Slutligen ges avslutande kommentarer med rekommendationer i avsnitt 10.

1.4.1 Ordval

Personer som ansvarar för att förmedla samhällsorientering till nyanlända har ingen skyddad yrkestitel och det finns olika beteckningar som används; studievägledare, samhällskommunikatör och samhälls- och hälsokommunikatör. I denna rapport används de två sistnämnda omväxlande. Citat ur fritextsvaren är direkt återgivna.

1.5 Samhällsintroduktion, samhällsinformation, samhällsorientering och samhällskunskap

Det råder viss sammanblandning av begrepp gällande olika samhällsinformationsinsatser riktade till personer som kommer nya till Sverige avseende innehåll, insatsernas intention, målgrupper och huvudmän.

Samhällsorientering och samhällskunskap är olika saker.

Begreppssammanblandningen beror sannolikt på att SO är en vedertagen term i skolvärlden som omfattar samhällskunskap, geografi, historia och religionskunskap; de samhällsorienterande ämnena (SO), där respektive ämne har en egen kursplan.

Syftet med samhällsorienteringen är att underlätta de nyanländas etablering i arbets- och samhällslivet och vara **en grund för fortsatt kunskapsinhämtning**. Tyngdpunkten i samhällsorienteringen ska ligga på den **praktiska aspekten** av att leva i Sverige. Det exakta innehållet, omfattningen och tyngdpunkten i varje del bör **anpassas efter deltagarna och de lokala förutsättningarna**. Det finns ingen nationell kursplan för samhällsorienteringen. Det finns heller inte fastställda kriterier för bedömning av kunskaper och betygskriterier varken för samhälls- och hälsokommunikatörer eller deltagare.

Det är viktigt att ansvariga aktörer för de olika insatserna har kunskap om likheter och skillnader mellan de olika insatserna beträffande målgrupper, innehåll och syfte. I information och kommunikation om insatserna behöver det tydligt framgå för vilka grupper samhällsorientering är obligatoriskt och vilka insatser som är frivilliga. Det finns goda exempel på synergier mellan insatser som finansierats med Länsstyrelsens medel för tidiga insatser och utvecklingsmedel enligt § 37 och § 37a (avsnitt 9.7).

I syfte att bidra till ökad tydlighet tog Länsstyrelsen under 2022 fram en översikt som visar insatser som ges till kvotflyktingar, asylsökande och nyanlända. Bilden finns på länsstyrelsernas gemensamma webbplats för integration (se även nedanstående bild).⁶

⁶ Översikten med tillhörande förklarande text är publicerad på länsstyrelsernas gemensamma webbplats för integration, se [webbplats](#).

Bild 1 Den här bilden visar översiktligt de samhällsinformationsinsatser som ges till de som kommer nya till Sverige. Syftet är att ge en översikt över de olika insatserna, de ansvariga huvudmännen och berörda målgrupperna.

2 Organisering och genomförande

Enligt regleringsbrev för budgetåret 2022 ska länsstyrelserna sammanställa lägesbilder om mottagandet av nyanlända och asylsökande i respektive läns kommuner avseende boende och verksamheter inom socialtjänst, skola och utbildning. Avsnitt 2.1–2.3 redogör för resultatet av lägesbildens frågor om kommunernas förmåga till anpassning av samhällsorientering utifrån parametrarna deltagare, lokal anpassning och mottagande. Resterande avsnitt 2.4 - 2.11 redogör för SO-enkätens utfall.

2.1 Kommunens förmåga att anpassa samhällsorienteringen utifrån deltagare och de lokala förutsättningarna

	Mycket god	Ganska god	Varken eller	Mycket dålig	Kan ej bedöma
Deltagarna	24, 7%	43,2%	17,1%	1,1%	11,5%
De lokala förutsättningarna	20, 2%	44,3%	17,4%	3,1%	10,8%

Figur 1 Bedöm kommunens förmåga att anpassa samhällsorienteringen utifrån deltagarna och de lokala förutsättningarna (n=287)

Ungefär 65 procent av kommunerna bedömer att de har *ganska god* eller *mycket god* förmåga att anpassa samhällsorienteringen utifrån deltagarna och de lokala förutsättningarna. Faktorer som påverkar anpassningsförmågan utifrån det kraftigt minskade deltagarunderlaget är samarbete mellan kommunerna och samhällsorientering via fjärrundervisning, ett alternativ som är kostnadsbesparande och innebär att väntetider kan kortas. Utmaningar som nämns med det lägre mottagandet är mindre språkgrupper vilket gör det svårare att hitta samhälls- och hälsokommunikatörer, högre kostnader och förmågan att upprätthålla kvaliteten. Samverkan mellan kommuner stärker möjligheten att anpassa samhällsorienteringen efter deltagarnas behov medan förmågan att anpassa verksamheten till de lokala förutsättningarna försvåras.

Kommunerna förmåga att anpassa samhällsorienteringen till lokala förutsättningar uppges förvisso vara övervägande god. Kommuner som uppger att de i mindre grad kan anpassa samhällsorienteringen till lokala förutsättningar beskriver att det beror på att samhällsorienteringen utförs av en annan kommun eller aktör. Det blir svårare att anpassa samhällsorienteringen till lokala förutsättningar i de fall där deltagare erbjuds samhällsorientering i en annan oftast större kommun. Utöver den lagstadgade samhällsorienteringen erbjuder flera kommuner därför lokala lösningar för att tillgodose behovet av lokalt innehåll.

2.2 Kommunens förmåga att anpassa samhällsorienteringen till förändringar i mottagandet av nyanlända

Mycket god	Ganska god	Varken eller	Ganska dålig	Mycket dålig	Kan ej bedöma
18,8%	42,2%	19,5%	5,9%	0,4%	13,2%

Figur 2 Bedöm kommunens förmåga att anpassa samhällsorienteringen till förändringar i mottagandet av nyanlända (till exempel minskat deltagarunderlag, mindre vanliga språk, möjlighet att erbjuda fjärrundervisning) (n=287)

Över hälften av kommunerna, 60 procent, har uppgivit att de har en ganska god eller mycket god förmåga att anpassa samhällsorientering till förändringar i mottagandet. Mindre än en fjärdedel, 20 procent, bedömer förmågan som varken god eller dålig, endast en halv procent bedömer att förmågan är mycket dålig. Att 13 procent av kommunerna uppger att de inte kan bedöma förmågan beror sannolikt på att man inte har samhällsorientering i egen regi. Med förändringar i mottagandet av nyanlända avses till exempel minskat deltagarunderlag, mindre vanliga språk, eller möjlighet att erbjuda fjärrundervisning.

Kommunerna i landet har bedömt förmågan att anpassa samhällsorientering till förändringar i mottagandet av nyanlända övervägande som god eller mycket god. Kommunernas erfarenhet av att bedriva samhällsorientering har bidragit till en god förmåga hos de flesta kommunerna att anpassa samhällsorienteringen.

Kommuner som bedömer sig ha ganska god eller mycket god förmåga har angivit samarbete mellan kommuner, och samhällsorientering genom fjärrundervisning för samhällsorientering som främsta orsaker till den goda förmågan.

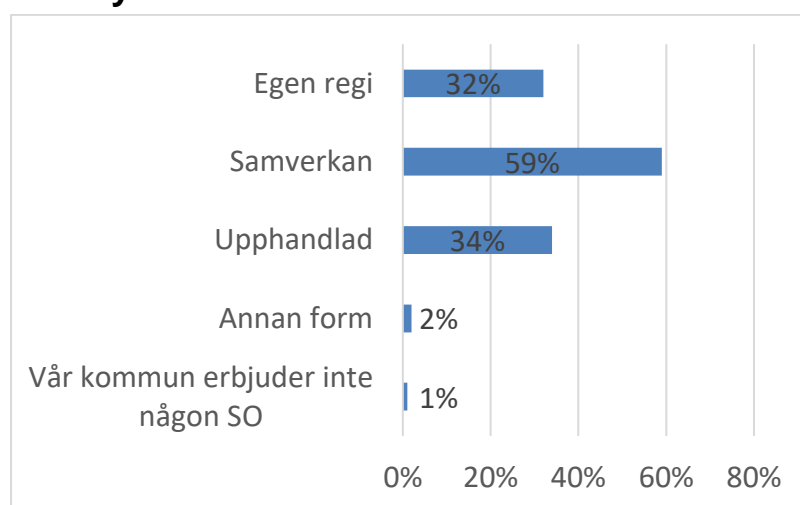
När det gäller utmaningar att anpassa samhällsorientering till förändringar i mottagandet uppger kommunerna minskat deltagarantal, flera olika språkgrupper (mindre vanliga språk), och kostnaden samt kvaliteten på samhällsorienteringen som de största utmaningarna.

Fjärrundervisning innebär att väntetider kortas, och är ett kostnadseffektivt alternativ för kommuner med lågt mottagande. En utmaning är att de lokala anpassningarna går förlorade samt svårare att ha dialoger.

2.3 Skillnader mellan mindre städer/tätorter och landsbygdskommuner och storstäder och storstadsnära kommuner

I Länsstyrelsens rapport om kommunernas lägesbilder görs en jämförelse mellan olika kommungruppers svar. Denna visar att skillnaderna är störst mellan mindre städer/tätorter och landsbygdskommuner och storstäder och storstadsnära kommuner där förstnämnda bedömer att de har bättre förmåga att anpassa samhällsorienteringen till förändringar i mottagandet av nyanlända. Förklaringen är troligen att mindre städer/tätorter och landsbygdskommuner köper samhällsorientering av annan kommun/aktör (fjärrundervisning eller klassrumsundervisning). Flera kommuner bidrar utöver lagstadgade samhällsorienteringen med lokala lösningar för att tillgodose behovet av lokala anpassningar. Lokala anpassningar är svårare att erbjuda som större SO-leverantör eftersom verksamheten tillhandahåller samhällsorientering för många/olika kommuner.

2.4 Hur kommunerna anordnar samhällsorientering för nyanlända

Figur 3 Beskriv hur ni anordnar er samhällsorientering?

2.4.1 Resultat

De flesta kommunerna organiserar samhällsorienteringen genom *samverkan* med annan kommun eller kommunalförbund (59 procent). I årets enkät uppgav 34 procent av kommunerna att de *upphandlar* samhällsorienteringen. Drygt 32 procent har angett att samhällsorienteringen anordnas i *egen regi*. Endast en kommun har svarat att de inte erbjuder samhällsorientering och i fritextsvaret framgår att orsaken är att man inte har haft något mottagande sedan flera år.

2.4.2 Hur ska resultatet tolkas?

Den första frågan som brukar ställas i länsstyrelsernas SO-enkät är hur kommunen anordnar samhällsorientering. I årets enkät var det möjligt att ange flera svarsalternativ eftersom en kommun på samma gång ha samhällsorientering i egen regi, i samverkan med andra kommuner, och/eller erbjuda/köpa samhällsorientering (hybrid, hel kurs eller delar av kurs) till/från annan kommun. Vissa kommuner klarar att anordna samhällsorientering i egen regi för deltagare på de vanligare språken (till exempel arabiska), men behöver ingå samverkan eller upphandla för SO-kurser på de mindre vanliga språken. En kommun kan alltså organisera samhällsorientering för nyanlända på olika, och ibland överlappande, sätt:

- egen regi
- egen regi kombinerat med att vissa delar av samhällsorienteringen köps av annan kommun/ leverantör
- egen regi kombinerat med att samhällsorientering på vissa språk köps av annan kommun/leverantör
- gemensam plan/överenskommelse med annan kommun/andra kommuner eller region (samverkan)
- uppdrag till ideell organisation, studieförbund eller företag (upphandlad)

2.4.3 Upphandling eller samverkan?

Ytterligare en omständighet som påverkar enkätresultatets generaliserbarhet är svarsalternativet *upphandlad*. Kommuner gör olika tolkningar av svarsalternativen *samverkan* respektive *upphandlad*, och ibland är olika avtalsformer gällande samtidigt. Ett sådant exempel är, Centrum för samhällsorientering i Stockholms län (CSO). CSO är ett av Sveriges största SO-kanslier och består av 27 kommuner som *i samverkan* har *upphandlad* SO-verksamhet; kurserna i samhällsorientering hålls av leverantörer.

Ett annat exempel är Viadidakt som är en gemensam förvaltning för vuxenutbildning och arbetsmarknadsinsatser i Katrineholms och Vingåkers kommuner som erbjuder samhällsorientering till deltagare i hela landet. En del kommuner som anmäler deltagare hit har i SO-enkäten valt svarsalternativet *upphandlad*. Detta är dock inte helt med verkligheten överensstämmande eftersom Viadidakt formellt sett erbjuder samhällsorientering *i samverkan* med samtliga av de kommuner SO-deltagarna tillhör. Ett samverkansavtal upprättas alltså mellan Viadidakt och den kommun som deltagaren tillhör.

2.4.4 Det minskade mottagandets påverkan på samhällsorienteringen

Bristen på samhälls- och hälsokommunikatörer som behärskar de mindre vanliga språken i kombination med att fjärrundervisningen vunnit terräng innebär att kostnadsvinster kan göras för kommuner med lågt mottagande som i stället köper digitala SO-tjänster av varandra i allt högre utsträckning. Det råder en trend där fler och fler kommuner väljer att gå ur samverkan till följd av att kostnaden för den regionalt samordnade samhällsorientering ökar i takt med att antal deltagare fortsätter att minska.

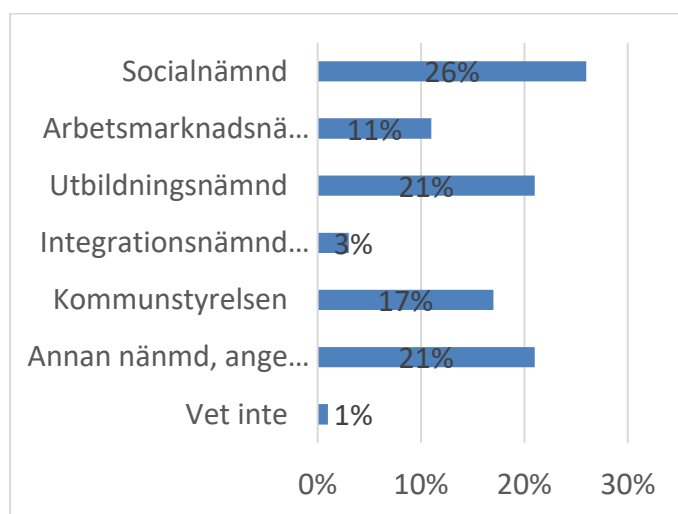
Det finns kostnadsmässiga och kvalitetsmässiga skillnader mellan digital samhällsorientering (fjärrundervisning) och samhällsorientering på plats. Det finns styrkor och svagheter med en regionalt samordnad samhällsorientering liksom det finns styrkor och svagheter med att driva verksamheten i egen, kommunal, regi. Den digitala

formen gör det lättare att nå ut till fler deltagare, och är en fördel i regioner där avstånden är stora. Andra faktorer som spelar in är storleken på kommunen och antal anvisningar av nyanlända. Fjärrundervisning kan vara kostnadseffektivt och ett bra alternativ, men kan påverka kvaliteten i undervisningen och möjligheterna till delaktighet och dialog samt möjligheten till lokal anpassning av innehåll.

2.4.5 Konsekvenser

Lagen om samhällsorientering ställer inte krav på att samhällsorienteringen ska ske i fysisk form, den ska däremot ske i dialogform vilket är möjligt vid båda formerna. En intention i samhällsorienteringsförordningen är att det exakta innehållet, omfattningen och tyngdpunkten ska anpassas deltagarna och de lokala förutsättningarna. En risk med att den regionalt arrangerade samhällsorienteringen minskar till förmån för den växande trenden med länsövergripande fjärrundervisning är att den processinriktade samhällsorienteringen med fokus på dialog och reflektion samt lokala SO-inslag marginaliseras. En utmaning med digital samhällsorientering som ofta nämns är att det är svårare att få till dialoger om värderingsfrågor och jämställdhet, mänskliga rättigheter och demokrati.

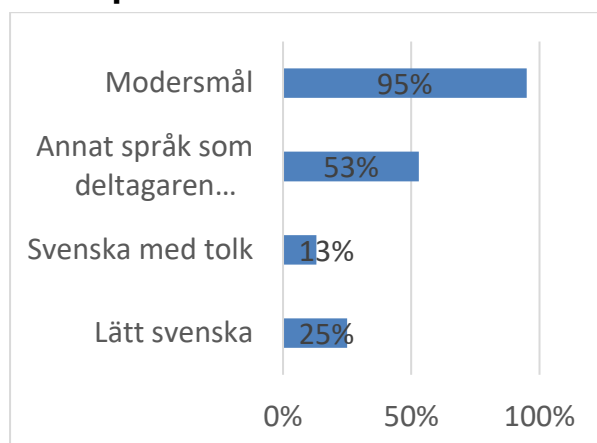
2.5 Ansvarig nämnd för samhällsorientering för nyanlända

Figur 4 Vilken nämnd ansvarar för samhällsorientering för nyanlända i er kommun?

Ansvar för att genomföra samhällsorienteringen ligger på olika nämnder i olika kommuner. En nämnd är ansvarig oavsett om samhällsorienteringen drivs i kommunens egen regi eller av annan aktör. Frågan om ansvarig nämnd besvarades av 276 kommuner. Över en fjärdedel av kommunerna, 26 procent, svarade att ansvaret för samhällsorienteringen ligger på socialnämnden. På andra plats kommer utbildningsnämnden, 21 procent, och på tredje plats hamnar kommunstyrelsen. Arbetsmarknadsnämnden anges av 11 procent och Integrationsnämnd eller liknande av 3 procent. I fritextsvaren nämns fler exempel på nämnder såsom Familjenämnden, Gymnasie- och vuxenutbildningsnämnden och Kultur och Folkhälsonämnd.

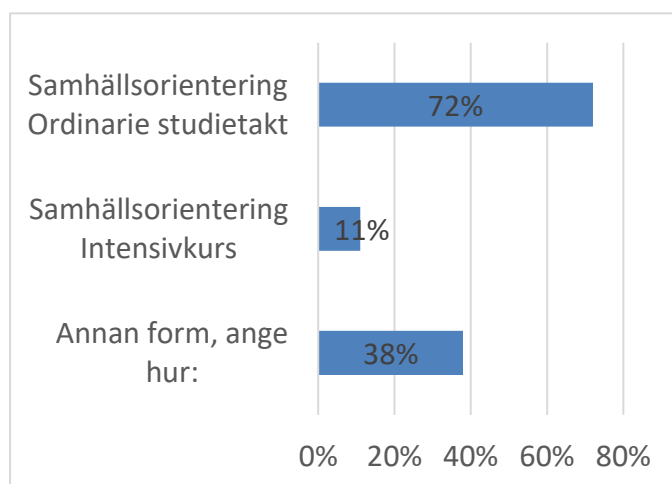
2.6 Språk

Figur 5 Samhällsorienteringen ska i möjligaste mån bedrivas på modersmålet eller annat språk som deltagaren behärskar väl. Vid behov ska tolk anlitas. Hur förmedlas samhällsorienteringen i er kommun? (n=276. Flervalsfråga. Valda alternativ: 512)

Enligt samhällsorienteringsförordningen ska samhällsorienteringen i möjligaste mån bedrivas på deltagarnas modersmål eller ett annat språk som deltagaren behärskar väl. I SO-enkäten ställs frågan om vilket språk samhällsorienteringen förmedlas på. Liksom tidigare år är samhällsorientering på modersmålet fortsatt det vanligaste alternativet (95 procent). Samhällsorientering på annat språk som deltagaren behärskar väl kommer på andra plats (53 procent). En fjärdedel av kommunerna uppger att samhällsorienteringen ges på lätt svenska och svenska. Att erbjuda samhällsorientering på svenska med tolk görs i regel när samhällskommunikatörer inte finns att tillgå som behärskar de mindre vanliga språken. Detta är det minst vanliga sättet, och endast 13 procent valde det som svarsalternativ.

2.7 Kursform

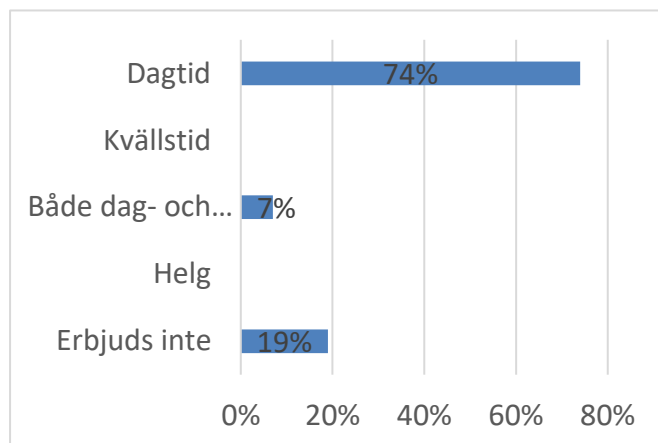

Figur 6 Kursform. Hur erbjuder er kommun samhällsorientering?

Merparten av de svarande kommunerna, 72 procent, erbjuder samhällsorientering ordinarie studietakt. Relativt få kommuner har angett att de även erbjuder samhällsorientering som intensivkurs. I fritextsvaren för svarsalternativet ”Annan

form...” ges exempel på olika upplägg såsom tre timmar per dag under en nioveckorsperiod, helgkurs och kvällskurs.

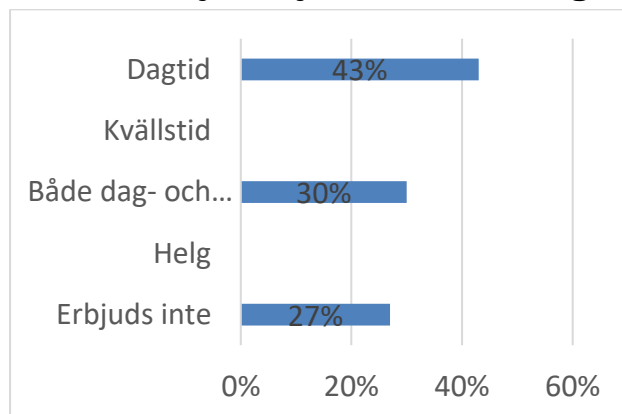
2.8 Lärnmiljö – Klassrumsundervisning/kurstid

Figur 7 Klassrumsundervisning och kurstid

Klassrumsundervisning på dagtid är fortfarande det vanligaste sättet som samhällsorienteringen erbjuds, 74 procent av kommunerna uppger detta (190 kommuner). Endast sju procent (19 kommuner) svarar att samhällsorienteringen erbjuds både dag- och kvällstid.

2.9 Lärnmiljö – Fjärrundervisning/kurstid

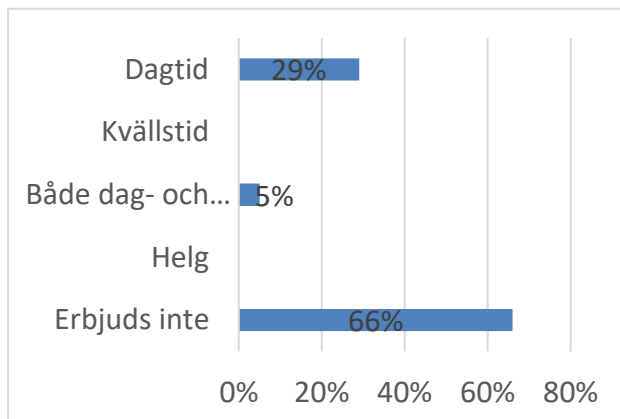
Figur 8 Fjärrundervisning/kurstid

I SO-enkäten 2021 uppgav 158 kommuner att de erbjuder samhällsorientering via fjärrundervisning. I årets enkät svarade sammanlagt 178 kommuner att fjärrundervisning erbjuds dagtid (106) och dag- och kväll (72). Detta skulle indikera att fjärrundervisningen har ökat med 13 procent. En jämförelse med förra enkäten är dock svår eftersom frågan om fjärrundervisning ställdes lite annorlunda 2021⁷. Vissa SO-verksamheter erbjuder numera enbart samhällsorientering via fjärrundervisning. I senaste SO-enkäten ser vi att samhällsorientering via fjärrundervisning *både* dag- och

⁷ I SO-enkäten 2021 löd frågan: ”Hur erbjuder ni samhällsorientering?”. Svarsalternativen var Dagtid, Kvällstid, Helgkurs, Intensivkurs, Sommarkurs, Klassrumsundervisning, Fjärrundervisning, Annat sätt.

kvällstid erbjuds i högre utsträckning än vad samhällsorientering på plats gör (avsnitt 2.6).

2.10 Kombination av klassrums- och fjärrundervisning/kurstid

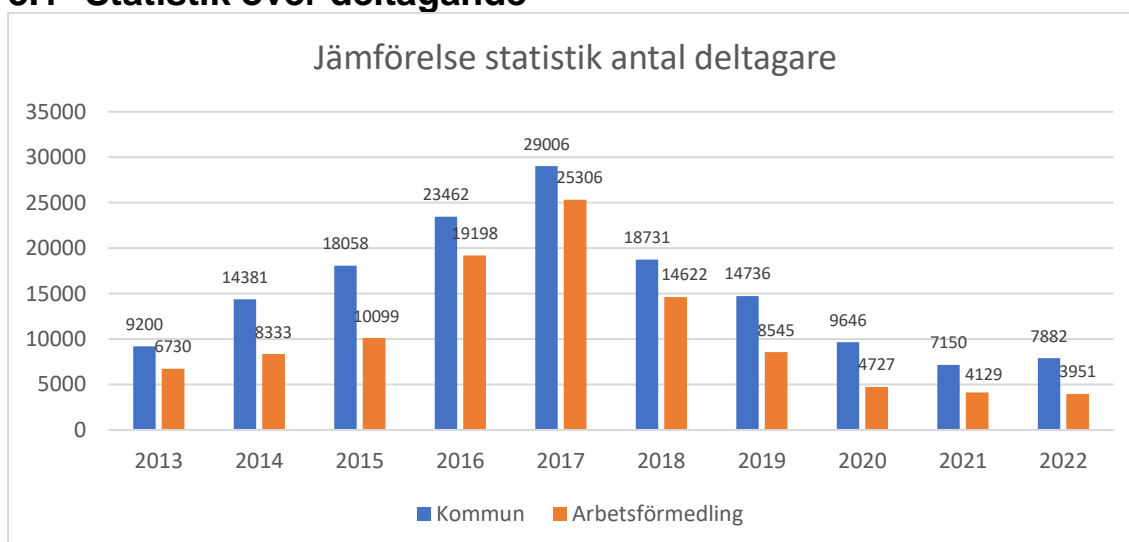

Figur 9 Kombination av klassrums- och fjärrundervisning/kurstid

En majoritet av kommunerna, 66 procent, uppger att man inte erbjuder en kombination av klassrums- och fjärrundervisning. En knapp tredjedel, 29 procent, erbjuder denna kombination på dagtid, och fem procent erbjuder såväl dag- som kvällstid.

3 Deltagande

3.1 Statistik över deltagande

Figur 10 Uppgifter om antal deltagare i samhällsorientering 2013–2022

En återkommande fråga i den årliga SO-enkäten gäller antal deltagare i samhällsorienteringen under undersökningsperioden 1 oktober – 30 september. Länsstyrelsen har även inhämtat statistik om deltagande från Arbetsförmedlingen.

Enligt kommunsvaren har 7 882 påbörjat samhällsorienteringen under den aktuella perioden. Arbetsförmedlingens statistik för samma period visar att av 6 259 nya deltagare i etableringsprogrammet hade 3 951 personer (2 124 kvinnor och 1 827 män) samhällsorientering som registrerad aktivitet under den aktuella perioden (figur 10).

En jämförelse med föregående år visar att antal deltagare i samhällsorienteringen har ökat totalt från 7 150 till 7 882 deltagare (10 procent). En sannolik förklaring till ökningen är en så kallad SO-skuld där vissa verksamheter pausades under pandemin, och deltagare som har fått vänta har erbjudits samhällsorientering under det gångna året, så har fallet varit i exempelvis i Jönköping län (bilaga 7).⁸ I Jönköpings län har vissa kommuner också valt att erbjuda samhällsorientering till skyddsbehövande från Ukraina. En tredje förklaring till ökningen kan vara fler deltagare tillhörande den utvidgade målgruppen än tidigare år.

Enligt samhällsorienteringsförordningen ska samhällsorienteringen normalt vara avslutad ett år efter det att den har påbörjats. Enligt kommunsvaren slutför över 70 procent av kvinnorna och männen samhällsorientering inom ett år från anmälan.⁹

3.2 Skillnaden mellan kommunernas och Arbetsförmedlingens uppgifter

Kommunernas och Arbetsförmedlingens statistik är inte samstämmig. Kommunernas uppgifter redovisar totalt antal unika deltagare som påbörjat samhällsorientering. Arbetsförmedlingens statistik visar arbetssökande som har samhällsorientering som registrerad aktivitet inom etableringsprogrammet varje månad. Eftersom samhällsorienteringen kan pågå under flera veckor parallellt med andra aktiviteter betyder det att en deltagare kan förekomma i Arbetsförmedlingens statistik fler än en gång. Följaktligen visar inte Arbetsförmedlingens statistik totalt antal deltagare. Arbetsförmedlingens statistik visar heller inte deltagare som tillhör den utvidgade målgruppen. Det framgår inte i alla SO-verksamheters system vilka deltagare som tillhör den utvidgade målgruppen. Kommuner har återkommande lyft att detta är en grupp som är svår att identifiera, och det är inte alla verksamheter som gör någon skillnad på deltagare (avsnitt 8).

3.3 Behov av en nationell databas

Det saknas ett enhetligt system för statistikföring, registrering av uppgifter om anmälda deltagare samt uppföljning av samhällsorientering. Det betyder att det är svårt att få en nationell helhetsbild av samhällsorienteringen avseende ledtider till anmälan, deltagare, utvidgade målgruppen, fördelning kvinnor och män och fastställda planer. Det saknas statistik över den utvidgade målgruppen, och det saknas även statistik över potentiella deltagare i etableringsprogrammet som inte aktualiseras till samhällsorienteringen för att de är föräldralediga på heltid. Insatser för att nå ut till anhörginvandrare och föräldralediga blir svårt att följa upp när det inte går att relatera till gruppernas reella storlek.

⁸ Deltagarantalet ökade från 20 personer 2021 till 71 personer 2022 i en av kommunerna i Jönköpings län.

⁹ Fråga 10 om hur många procent av deltagarna slutför påbörjad samhällsorientering inom ett år från anmälan föll bort i rapporten av SO-enkäten, endast svaren finns redovisade.

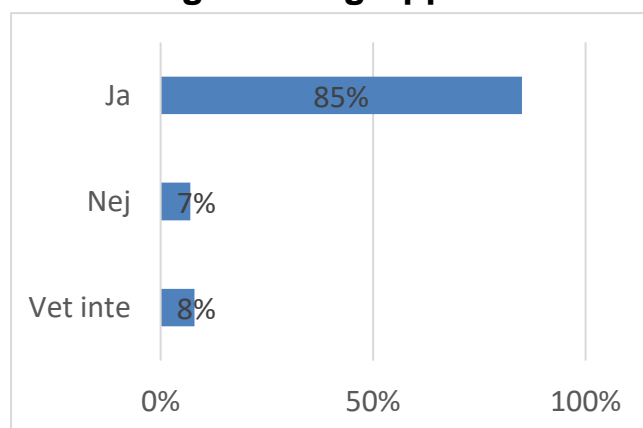
Länsstyrelsen har återkommande lyft behovet av en nationell databas för samhällsorienteringen och har lämnat förslag på möjlig lösning (se Appendix I för resonemang med förslag på åtgärder för att säkra tillgången till tillförlitlig statistik, från återrapport 2021).

3.4 Kvinnor och mäns deltagande

I SO-enkäten var frågan om deltagande i samhällsorienteringen könsuppdelad. Enligt kommunsvarerna påbörjade 4 673 kvinnor (59 procent) och 3 209 män (41 procent) samhällsorientering under den aktuella perioden. Procentfördelningen är oförändrad i jämförelse med fjolårets resultat.

Enligt Lag (2013:156) om samhällsorientering för vissa nyanlända invandrare ska samhällsorienteringen påbörjas så snart som möjligt efter det att den nyanlände har folkbokförts i kommunen. Det kan därför vara intressant att sätta antal deltagare i samhällsorienteringen i relation till landets totala mottagande under samma period. Enligt Migrationsverkets uppgifter tog kommunerna emot 6 726 nyanlända vuxna (18-65 år) under perioden 1 oktober 2021-31 september 2022: 3 571 kvinnor (53 procent) och 3 155 män (47 procent). Fördelningen mellan mottagna kvinnor och män är i jämförelse med förra årets redovisning likartad, då fördelningen var 52 procent kvinnor och 48 procent män.

3.5 Utvidgade målgruppen

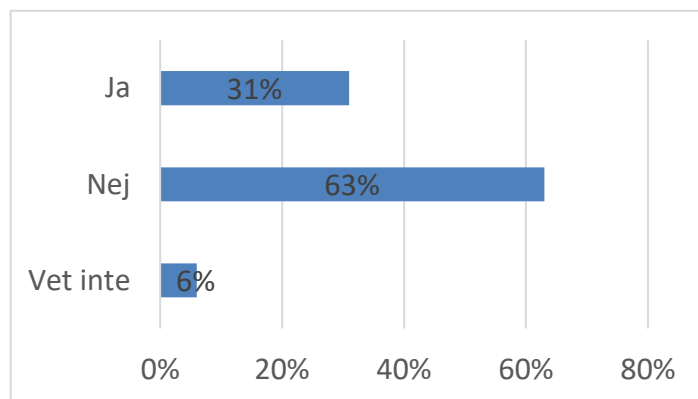

Figur 11 Erbjuder ni samhällsorientering till personer tillhörande den utvidgade målgruppen? (n=277)

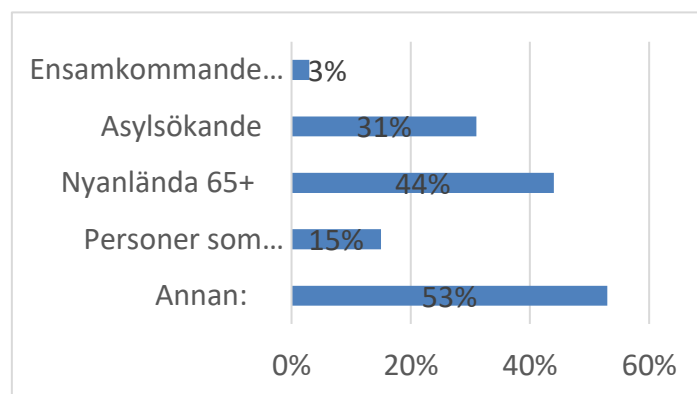
Sedan den 1 maj 2013 är kommunerna skyldiga att också erbjuda vissa nyanlända invandrare samhällsorientering som inte omfattas av målgruppen i lagen om etableringsinsatser för vissa nyanlända invandrare. Lagen gäller främst nyanlända anhöriginvandrare som har fyllt 18 men inte 66 år och är folkbokförda i en kommun. Enligt lagen ska kommuner aktivt verka för att nå den utvidgade målgruppen. Lagen gäller inte för dem som är medborgare i ett EES-land, Schweiz eller som går i gymnasieskolan. En klar majoritet av de svarande kommunerna, 85 procent, uppger att personer tillhörande den utvidgade målgruppen erbjuds samhällsorientering (235 kommuner). Några kommuner, sju procent, svarade nej på frågan och åtta procent svarade *vet ej*, sannolikt kommuner som inte har samhällsorientering i egen regi.

En utförligare beskrivning av hur kommuner arbetar med att nå och motivera personer tillhörande målgruppen ges i avsnitt 8.

3.6 Övriga målgrupper

Figur 12 Erbjuder ni samhällsorientering till andra personer som inte tillhör målgruppen för samhällsorientering? (n=279)

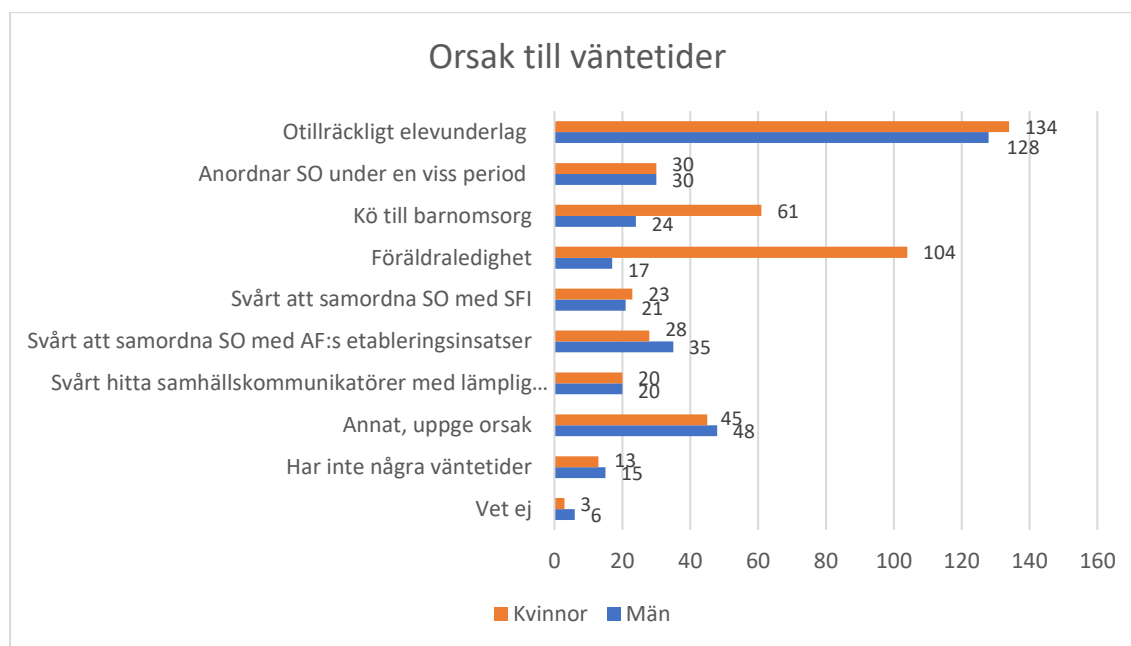
Figur 13 Följdfråga: Om svar ja på frågan om samhällsorientering erbjuds till andra personer som inte tillhör målgruppen för samhällsorientering. Vilka? (n=87. Flervalsfråga. Valda alternativ: 127).

En dryg tredjedel av de svarande kommunerna, 31 procent, erbjuder samhällsorientering till andra personer som inte tillhör målgruppen för samhällsorientering.

På frågan om kommunen erbjuder samhällsorientering till personer tillhörande den utvidgade målgruppen svarade 85 procent av de svarande kommunerna ja. Följdfrågan visar att av de kommuner som erbjuder andra målgrupper samhällsorientering anger 15 procent att det är målgruppen skyddsbehövande enligt massflyktsdirektivet. I fritextsvaren framgår att kommuner i olika grad inkluderar personer som formellt inte tillhör målgruppen för samhällsorientering:

- Person som redan genomfört samhällsorientering men har behov av ytterligare en kurs
- Alla som börjar läsa SFI, oavsett hur länge hen har varit i Sverige tillfrågas
- Andra kommuninvånare som är i behov (enstaka)
- Personer inom kommunens arbetsmarknadsenhet som anses behöva SO
- Egentligen alla som vill, det kan vara européer
- Arbetskraftsinvandrare
- Egen anmälan från personer som hört talas om so och personer med ekonomiskt bistånd
- Som varit i Sverige i mer än tre år

3.7 Väntetider och orsaker till väntetider

Figur 14 Vad är orsaken till att ni har väntetider för kvinnor respektive män till samhällsorienteringen (n: K=195 M=195)

Samhällsorienteringen ska påbörjas så snart som möjligt efter det att den nyanlände har folkbokförts i kommunen. Mer än hälften, 62 procent, uppger att väntetiderna inte överstiger tre månader. Det är en liten ökning sedan förra året. Det betyder att fler nyanlända idag kommer i gång tidigare med samhällsorientering. Cirka nio procent av de svarande kommunerna uppgav en väntetid i spannet 7–12 månader. Väntetider på 13 månader eller längre är sällan förekommande; knappt två procent av kommunerna uppgav det.

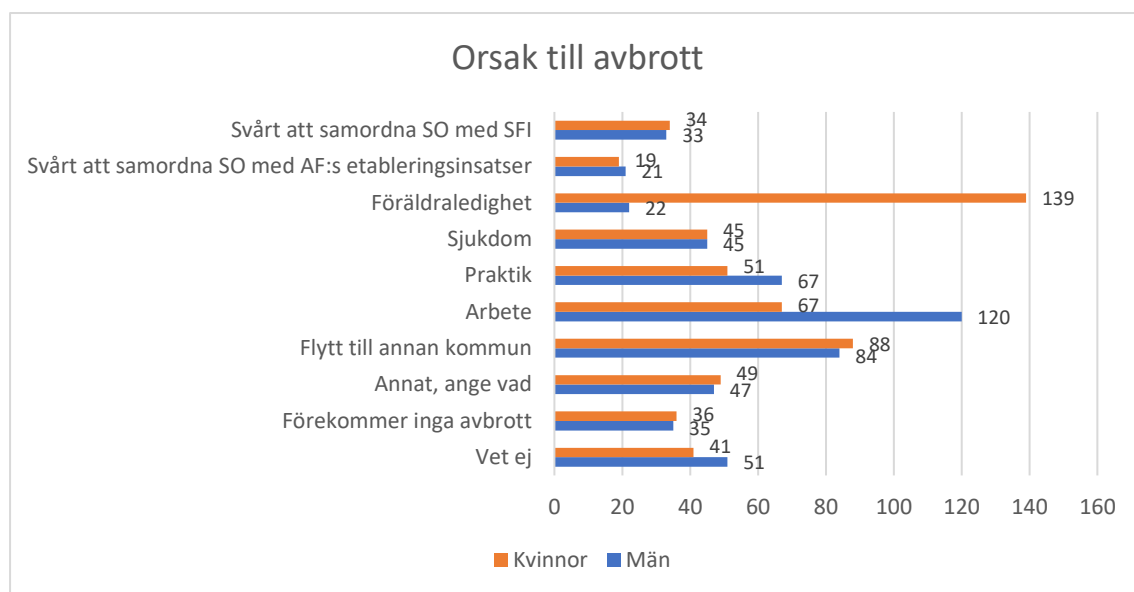
Kommuner som angivit väntetider på minst fyra månader fick svara på en följdfråga om orsaker och om det fanns skillnader i orsaker till väntetider för kvinnor respektive män. På denna fråga var det möjligt att ange flera alternativ.

Väntetiderna beror även i årets enkätsvar i första hand på otillräckligt elevunderlag. Det gäller för båda könen. Det skiljer endast tre procent till männens fördel (69 procent för kvinnor och 66 procent för männen). En annan orsak är att det är svårt att samordna samhällsorientering med Arbetsförmedlingens etableringsinsatser; 15 procent av kommunerna uppgav detta vara fallet för män och tio procent av kommunerna anger samma svårighet för kvinnor.

Ett antal kommuner har också nämnt andra mer samstämmiga orsaker i enkätsvaren; pandemin, heltidsstudier, praktik eller arbete, mindre vanliga språk och väntan på personnummer.

Det finns däremot betydande skillnader mellan kvinnor och män sett till orsaker som föräldraledighet och kö till barnomsorg. Över hälften av kommunerna, 53 procent, anger att föräldraledighet är orsaken till väntetider för kvinnor och 31 procent uppger kö till barnomsorg. För männen är motsvarande siffror nio procent respektive tolv procent.

3.8 Avbrott och orsaker till avbrott

Figur 15 Vilka är orsakerna till att kvinnliga respektive manliga deltagare avbryter påbörjad samhällsorientering? (N: K=277 M=276)

Föräldraledighet är den absolut vanligaste orsaken till avbrott för kvinnor uppger 50 procent (139 kommuner) av de svarande kommunerna. För män är samma orsak förekommande i åtta procent av de svarande kommunerna. Den vanligaste orsaken till avbrott för männen är arbete uppger 43 procent av kommunerna (22 kommuner). Detta är med andra ord mer än en dubbelt så vanlig orsak för männen i jämförelse med kvinnorna där arbete endast anges som avbrottsorsak av 24 procent av kommunerna. Enligt fritextsvaren är heltidsstudier en vanlig avbrottsorsak både för kvinnor och män. Detsamma gäller orsaken att avbrott ofta sker före samhällsorienteringens start.

En orsak till avbrott kan vara när svenska för invandrare (sfi) och samhällsorientering finns på olika platser och det krävs att deltagaren tar sig till SO-kursen på annan ort. För vissa kan det bli en utmaning och orsak till att man inte fullföljer kursen. Enligt CSO: Centrum för samhällsorientering i Stockholms län, som ansvarar för att erbjuda samhällsorientering till deltagare i 27 kommuner, är det mycket ovanligt med avbrott under pågående kurs. En orsak till avbrott kan vara när sfi och samhällsorientering finns på olika platser och det krävs att deltagaren tar sig till SO-kursen på annan ort. För vissa kan det bli en utmaning och orsak till att man inte fullföljer kursen. Enligt CSO är det generellt vanligare med avbrott i den utvidgade målgruppen än i målgruppen nyanlända i etableringsprogrammet.

3.8.1 Kommentarer om skillnader mellan kvinnor och män avseende avbrottsorsaker

Kvinnor

- *Traditionella könsroller*
- *Heltidsstudier*
- *Studier på annan ort*
- *Flesta avbrotten sker innan start*
- *Ensam vårdnadshavare*
- *Vid VAB är kvinnorna hemma mer än män.*
- *Inskolning på förskola*
- *Kombination av flera faktorer*
- *SO kunde inte erbjudas på modersmål*

Män

- *Heltidsstudier*
- *Resor*
- *Upplever sig kunna allt om svenska samhället redan*
- *Flesta avbrotten innan start*
- *Inga avbrott under perioden*
- *Privata skäl*
- *Vi försöker säkerställa att de som börjar har förutsättningar att gå kursen*

3.9 Jämställda förutsättningar till deltagande

I SO-enkäten fick kommuner möjlighet att i fritextsvar beskriva hur man arbetar för att främja jämställda villkor för kvinnor och män att delta när det gäller orsaker till väntetider och avbrott. De bakomliggande skälen till väntetider och avbrott är desamma och återkommande. Liksom tidigare år framkommer att föräldraledighet och kö till barnomsorg förblir de områden som påverkar kvinnors möjlighet att påbörja samhällsorientering i mycket högre utsträckning än männens.

På frågan om hur kommunerna motverkar skillnader i väntetider för kvinnor och män uppger kommunerna samverkan med andra kommuner och möjligheten att genomföra kursgrupper på distans. Distansgrupper kan komma igång snabbare och är lättare för föräldralediga kvinnor att ta del av istället för att, på grund av kö till barnomsorg, behöva invänta kursstart till samhällsorientering på plats (klassrumsundervisning). En kommun föreslår att kommunen bör ordna tillfällig barnomsorg för att underlätta föräldralediga kvinnors förutsättningar att tillägna sig samhällsorientering under föräldraledigheten.

3.9.1 Kommentarer om hur kommunen arbetar för att främja jämställda villkor för kvinnor och män när det gäller orsaker till väntetider och avbrott

Av fritextsvaren framgår att en del kommuner uppfattar föräldraledighet och kö till barnomsorg som ej påverkbara faktorer; det konstateras att det är svårt att påverka kö till barnomsorg, och att kvinnor är föräldralediga oftare än män. Lågt inflöde och brist

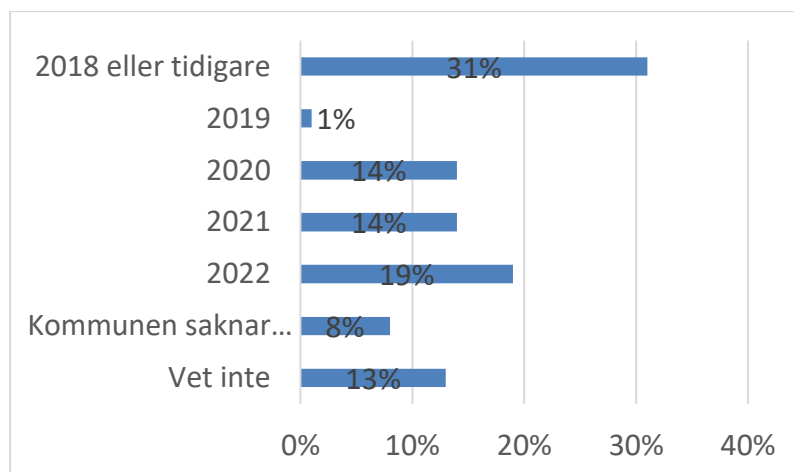
på samhälls- och hälsokommunikatörer påverkar även kötider vilket drabbar såväl kvinnor som män. Nedanstående citat är hämtade ur fritextsvaren.

- *Inget som vi kan påverka.*
- *Vi gör ingen skillnad på män och kvinnor/Vi ställer samma krav på både män och kvinnor/Vi behandlar alla lika oavsett kön.*
- *Vi erbjuder fjärrundervisning för föräldralediga och deltagare som väntar på barnomsorg. Pga familjesituationer lyckas vi inte alla gånger ändå såsom ensamamma mammor.*
- *Genom att informera om att bägge föräldrar har lika rätt att ta ut sin föräldraledighet och att det inte enbart ligger på kvinnornas del.*
- *Vi arbetar regelbundet med att undersöka och försöka förstå orsaker till avbrott och vad vi kan göra för att främja jämställda villkor för kvinnor och män. Samverkan med andra aktörer är ett sätt men även vissa anpassningar så att föräldralediga får möjlighet att delta.*
- *...arbete inom jämställdhet handlar mest om att stödja, fortbilda leverantörerna och deras samhällskommunikatörer i bl.a jämställdhetsfrågor, såsom att främja jämställdhet i klassrummet.*
- *Vi erbjuder SO-undervisning till alla digitalt och anpassar även för föräldralediga så att även dom kan delta. Om någon skulle arbeta eller studera så anpassas även vårt schema för att dessa individer ska kunna delta.*

3.10 Deltagande i samhällsorienteringen påverkas av många faktorer

Den kommunala samhällsorienteringen är komplex och omgärdad av en mängd faktorer. Deltagande i verksamheten påverkas av intresse, utbildningsnivå, avstånd till arbetsmarknaden, föräldraledighet, kö till barnomsorg, den lokala Arbetsförmedlingens närvaro, rutiner för registrering, individuella planer, hur den lokala och regionala samverkan fungerar, samt andra befintliga insatser. Kommunernas beredskap och kapacitet i samhällsorienteringen är med andra ord inte den enda faktorn som påverkar deltagandet.

4 Uppföljning

Figur 16 Kommunen ska enligt förordning (2010:1138) ha en plan för samhällsorienteringen, i planen ska samhällsorienteringens innehåll och omfattning anges. Vilket år fastställdes planen för er kommun? (n=279)

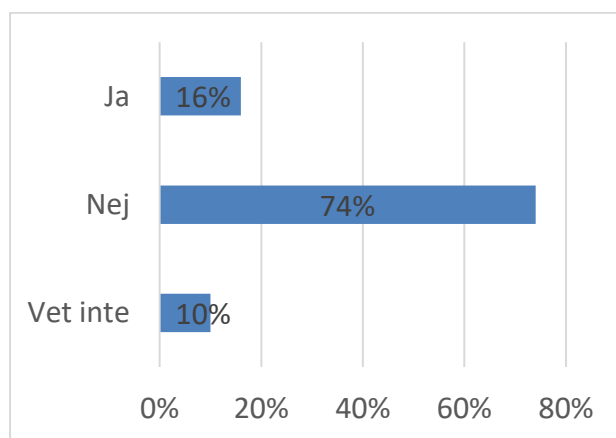
4.1 Kommunala planer för samhällsorientering

Enligt förordning (2010:1138) ska kommunen ha en plan för samhällsorienteringen. I planen ska samhällsorienteringens innehåll och omfattning anges. Planen ska revideras vid behov med hänsyn till nya förutsättningar och hur genomförandet fungerat. Eftersom samhällsorienteringen utökades från 60 till 100 timmar 2020 har alla kommuner behövt uppdatera sina planer.

Förra årets SO-enkät visade att allt fler kommuner förvisso hade reviderat sina planer i jämförelse med tidigare år, men över 50 procent hade då en plan som var fastställd 2019 eller tidigare. I år har en knapp tredjedel av kommunerna, 32 procent, planer från 2019 eller tidigare.

Årets resultat pekar på en positiv utveckling; 47 procent har en plan som är fastställd 2020 eller senare. Förra året hade 31 procent av kommunerna en plan fastställd 2020–2021. Några länsstyrelser har under det senaste året arbetat med att stödja kommunerna i arbetet med att revidera planerna vilket har gett resultat (bilaga 4, 16, 17).

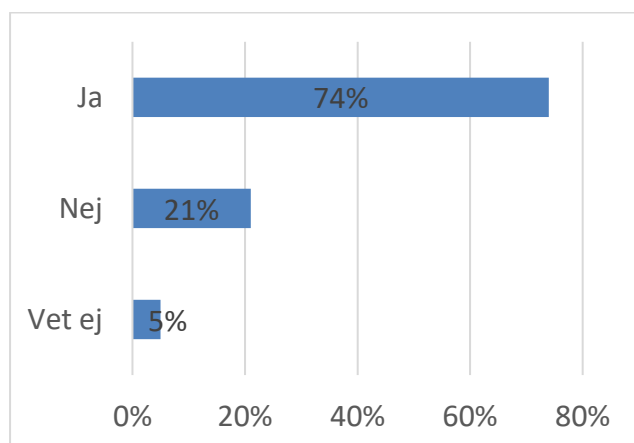
4.2 Kunskapstest

Figur 17 Kunskapstest: Har er kommun infört eller planerar att införa kunskapstester i samhällsorientering för nyanlända? (n=278)

I samhällsorienteringsförordningen står att kommunen ska ge varje deltagare ett intyg efter avslutad samhällsorientering. Trots att samhällsorienteringen saknar nationell kursplan med fastställda kunskapsmål har vissa kommuner i landet börjat införa lokala kunskapstester. Mot den här bakgrunden lades en ny fråga till i årets SO-enkät om kunskapstest införs eller planerar att införas. Majoriteten av de svarande kommunerna, 74 procent, svarade att det inte fanns planer på att införa kunskapstest, 16 procent svarande *ja* och 10 procent valde svarsalternativet *vet ej*.

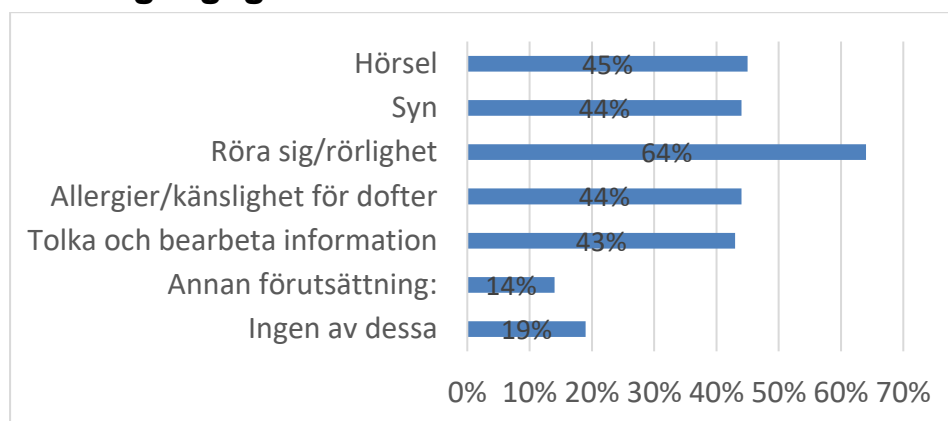
4.3 Uppföljning gällande deltagarnas synpunkter

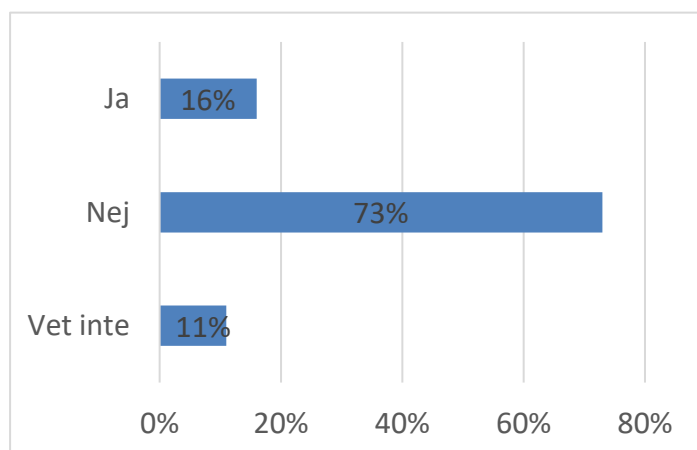
Figur 18 Genomför er kommun regelbunden uppföljning gällande deltagarnas synpunkter (n=278)

Av de 278 kommunerna som besvarade frågan om regelbunden uppföljning görs gällande deltagarnas synpunkter svarade 74 procent ja, 21 procent svarade nej, och fem procent valde svarsalternativet *vet ej*.

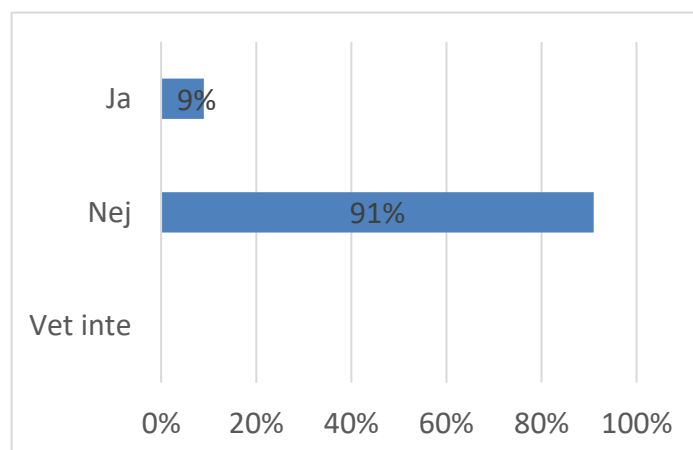
4.4 Tillgänglighet

Figur 19 Ange vilka av nedanstående förutsättningar ni har tagit hänsyn till för att öka tillgängligheten vid genomförandet av samhällsorienteringen (n=277. Flervalsfråga. Valda alternativ: 758)

Figur 20 Har ni under året haft deltagare med funktionsnedsättning som har haft behov av anpassning av samhällsorienteringen? (n=279)

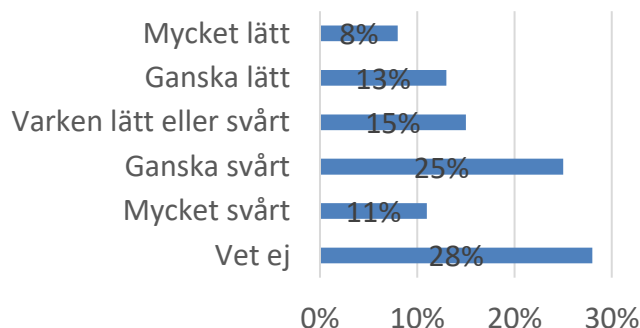
Figur 21 Har ni under året haft någon eller några deltagare med funktionsnedsättning som ni inte har haft möjlighet att anpassa samhällsorienteringen för? (n=44)

Ytterst få exempel finns på kommuner som inte har klarat att anpassa verksamheten för deltagare med funktionsnedsättning. I fritextsvaren har fyra kommuner (nio procent) beskrivit enskilda fall:

- Personens syn helt nedsatt
- Vi upphandlar tjänsten av leverantör och de kan inte anpassa mer än till fysisk tillgänglighet.
- Den studerande har varit under utredning...har svårt att ensam ta sig till skolan...

5 Samhällskommunikatörer

5.1 Rekrytering

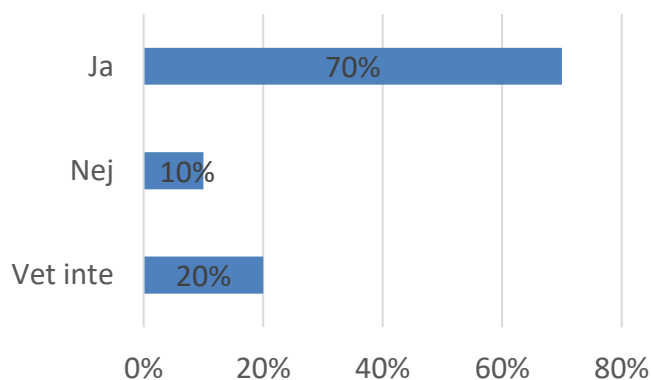

Figur 22 Hur ser möjligheterna att rekrytera samhällskommunikatörer på modersmål ut för er kommun eller den aktör som erbjuder samhällsorientering? (n=278)

Andelen kommuner som menar att det är ganska eller mycket lätt att rekrytera samhällskommunikatörer på modersmål är ungefär lika som förra året; då uppgav 22 procent och för i år är motsvarande andel 21 procent. Över hundra kommuner (36 procent) anger att det är ganska eller mycket svårt att rekrytera samhällskommunikatörer. Detta är en ökning i jämförelse med senaste uppföljningen då 74 kommuner (27 procent) valde ganska svår eller mycket svår som svarsalternativ.

Att nästan en tredjedel, 28 procent, svarar *vet ej* kan förklaras utifrån det faktum att långt från alla kommuner har arbetsgivaransvar för denna yrkesgrupp. Kommuner som inte har samhällsorientering i egen regi har inte alltid insyn i verksamheten eller kännedom om den problematik som omgärdar rekrytering, särskilt av samhälls- och hälsokommunikatörer som behärskar de mindre vanliga språken.

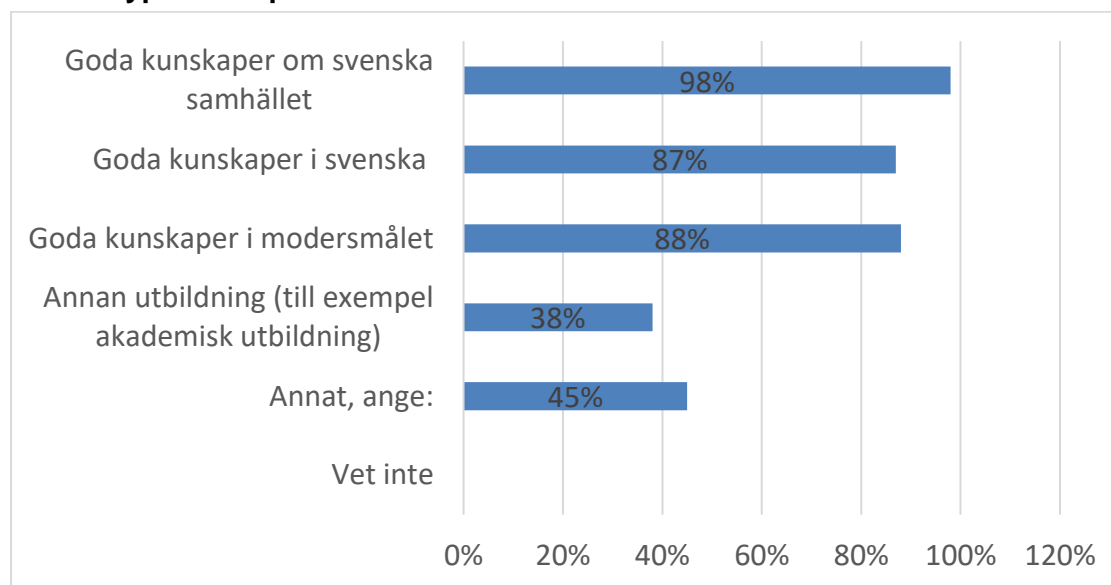
5.2 Kompetenskrav

Figur 23 De personer som ger samhällsorienteringen ska ha lämplig pedagogisk utbildning eller erfarenhet och ämneskunskap. Har er kommun, eller den aktör som erbjuder samhällsorienteringen, specifika kriterier vid rekrytering av samhällskommunikatörer utöver dessa kompetenser? (n=277)

Det finns inga formella krav på vad som krävs för att anses vara behörig samhällskommunikatör. I samhällsorienteringsförordningen står det att ”de personer som ger samhällsorienteringen ska ha lämplig pedagogisk utbildning eller erfarenhet och ämneskunskap”. Eftersom det inte finns en behörighetsgivande examen och en utbildning för samhälls- och hälsokommunikatörer är det upp till varje huvudman att definiera lämplighet. De 195 kommuner (70 procent) som svarade att de hade specifika kriterier vid rekrytering fick i en följdfråga ange vilka utifrån givna svarsalternativ, se nedan (figur 24).

5.2.1 Typ av kompetenskrav

Figur 24 Vilka kompetenskrav ställs på samhällskommunikatörerna? (n=194. Flervalsfråga. Valda alternativ: 690)

5.2.2 Exempel på kompetenskrav

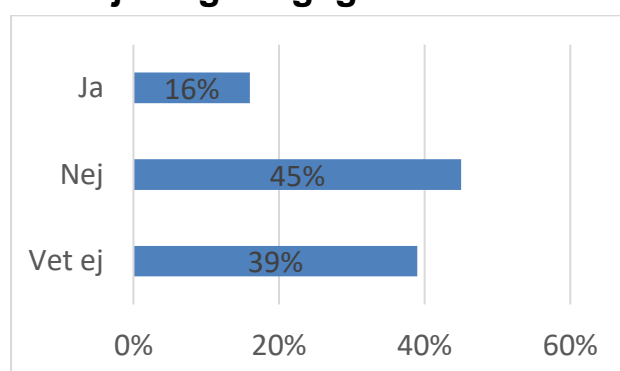
Ytterligare exempel på kompetenskrav ges i fritextsvaren:

- MILSA-utbildning
- Personen behöver ha demokratiska grundvärderingar
- Pedagogik, erfarenhet av att undervisa eller hålla i grupper, t.ex. studiecirkel
- Personlig lämplighet/Personliga egenskaper värderas högt
- Goda kunskaper om deltagarnas kultur
- Relevant utbildningsbakgrund och god lokalkännedom, pedagogisk erfarenhet meriterande
- Digital kompetens
- Utbildning om integration
- Föräldraskapsutbildning
- Kunskap i engelska
- Goda kunskaper om det samhälle man kommer ifrån

Av enkätsvaren framgår att det är tre kompetenskrav som dominerar när kommunerna anställer samhällskommunikatörer; goda kunskaper om samhället, goda kunskaper i svenska och goda kunskaper i modersmålet.

I fritextsvaren uttrycker många kommuner att det finns stort behov av att stärka den **pedagogiska kompetensen**. Många dialoger i samhällsorienteringen handlar om samtal kring svåra frågor, där samhällskommunikatörer oftast är ensamma i lärsituationen. Det handlar om värderingar, heder, jämställdhet, barnuppfostran, könsroller, demokrati etcetera. Goda kunskaper om det svenska samhället och goda kunskaper i svenska och modersmål är nödvändiga men inte tillräckliga kvalifikationer. Eftersom det inte finns en utbildningsplan kopplad till en samhällskommunikatörsutbildning saknas en vedertagen definition för ”goda kunskaper om svenska samhället” och ”goda kunskaper i svenska språket”. I ett läge där det blir allt svårare att rekrytera samhälls- och hälsokommunikatörer finns det en risk att det kan behöva göras avkall på kompetenskraven.

5.3 Tjänstgöringsgrad

Figur 25 Har samhällskommunikatörernas totala tjänstgöringsgrad förändrats under perioden 1 oktober 2021–30 september 2022? (n=275)

En av utmaningarna för samhällsorienteringen är att behålla personal på grund av minskat mottagande. Andelen kommuner som svarar att samhällskommunikatörernas tjänstgöringsgrad har ändrats har ökat marginellt i jämförelse med i fjol. I år svarar 43 kommuner (16 procent) att tjänstgöringsgraden har ändrats medan motsvarande andel 2021 var 37 kommuner (13 procent). Andelen som svarar att tjänstgöringsgraden inte har förändrats är 45 procent, i jämförelse med 52 procent i fjol.

Det lägre mottagandet har inneburit neddragningar och att många samhälls- och hälsokommunikationer sägs upp, får arbeta på timmar och/eller med andra uppgifter. Detta innebär att kompetens går förlorad. I fritextsvaren föreslås bland annat en statlig bemanningspool för samhälls- och hälsokommunikatörer som en möjlig lösning för att tillvarata kompetens.

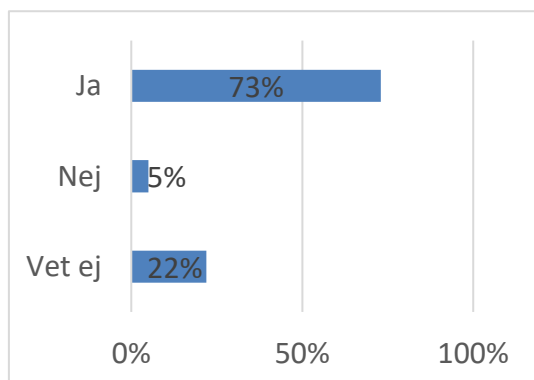
5.3.1 Kommentarer om ändrad tjänstgöringsgrad

Kommentarerna från kommunerna i fritextsvaren handlar nästan uteslutande om hur ändrade tjänstgöringsgraden är en följd av det lägre mottagandet. Endast en kommun skriver att de har anställt på högre tjänstgöringsgrad än innan som ett sätt att vara en attraktiv arbetsgivare.

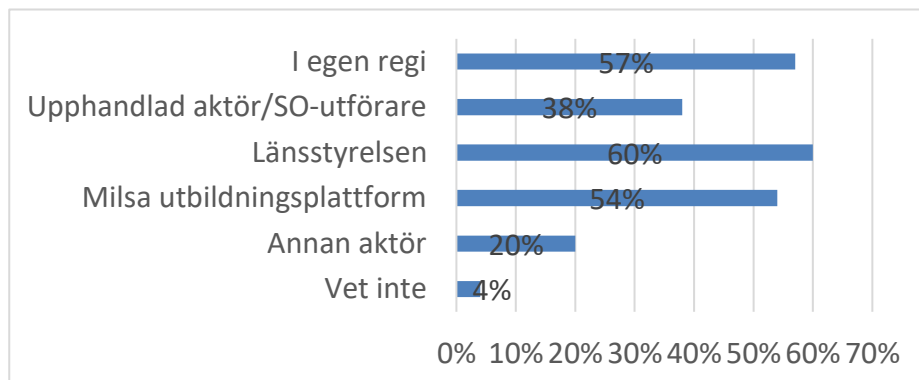
- Antalet deltagare som ska ha SO har minskat och därav är det svårare att ha bemanning av samhällskommunikatörer
- Vi har idag inte kvar samhällskommunikatör utifrån neddragning inom integrationsområdet

- Vi har gått från platsbunden till fjärrundervisning och kan därmed upphandla tjänsterna
- De har blivit timanställda
- De har fått jobba med andra arbetsuppgifter då SO-uppdraget inte i närheten täcker 100% tjänstgöring
- Inga deltagare

5.4 Kompetenshöjande insatser

Figur 26 Erbjuds samhällskommunikatörerna kompetenshöjande insatser? (n=278)

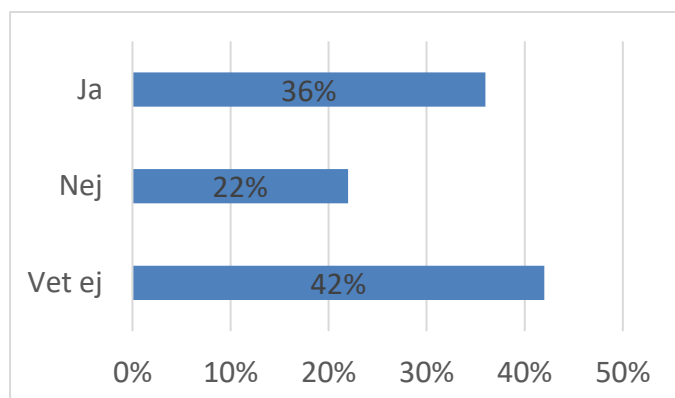

Figur 27 Vem genomför de kompetenshöjande insatserna? (n=204. Flervalsfråga. Valda alternativ: 475)

5.4.1 Kompetenshöjande insatser

Över 70 procent (204 kommuner) svarar att samhällskommunikatörerna erbjuds kompetenshöjande insatser. Följdfrågan dessa kommuner fick var; vem som genomför de kompetenshöjande insatserna. Flest kommuner, 60 procent, anger Länsstyrelsen. Utöver insatser på regional nivå har länsstyrelserna nationellt arrangerat flertal digitala utbildningstillfällen med nationellt intag i samverkan med andra aktörer (avsnitt 9.3). Kompetenshöjande insatser anordnade av SO-verksamheter i egen regi uppges av 57 procent av kommunerna. Över hälften, 54 procent, uppger att de kompetenshöjande insatserna har ägt rum inom ramen för MILSA utbildningsplattform. Mer än en tredjedel, 38 procent, erbjuder insatser tillhandahållna av upphandlad aktör/SO-utförare och annan aktör tillskrivs ansvaret i 20 procent av fallen.

5.4.2 Behov av ytterligare kompetenshöjande insatser för samhällskommunikatörerna

Figur 28 Finns behov av ytterligare kompetenshöjande insatser för samhällskommunikatörerna? (n=274)

På frågan om det finns behov av ytterligare kompetenshöjande insatser för samhällskommunikatörer svarar 36 procent ja och 22 procent nej. Att hela 42 procent (116 kommuner), svarar *vet ej* beror sannolikt på det faktum att många av de kommuner som inte har samhällsorientering i egen regi saknar insyn i verksamheten. De 99 kommuner som svarat att de ser behov av ytterligare kompetenshöjande insatser fick möjlighet att beskriva behovet i fritextsvar, se nedan (avsnitt 5.4.4).

5.4.3 Kommentarer om kompetenshöjande insatser

Se även bilaga 24 sid 46–48

- *Det är angeläget att fördjupa kunskaperna inom de områden som kursen tar upp för att SK ska kunna känna sig säkra och trygga i rollen samt kunna hantera frågor från deltagarna. Det är viktigt att SK får kompetens och färdighet att hantera svåra/känsliga/personliga frågor som tas upp i kursen såsom heder, HBTQI, jämställdhet, yttrandefrihet ...föräldrarollen etc.*
- *En bedömningsfråga men det är alltid värdefullt med kompetenshöjning. En anledning till behovet är också att det är omsättning på samhällskommunikatörer.*
- *MILSA Utbildningsplattform.*
- *Samhällskommunikatörer behöver bli uppdaterade om nya regler och nya lagar på regional och statlig nivå. Det skulle vara bra med en nationell återkommande kompetenshöjande insats för samhällskommunikatörer kopplade till förändringar i lagar, regler och innehåll i läromedel tex Om Sverige-materialet. Samhällskommunikatörer behöver alltid färsk och korrekt information för att motsäga myter och desinformation om vissa lagar, regler och ansvar hos myndigheter osv.*
- *Det finns alltid behov av utveckling så samhället ständigt förändras och kommunikatörerna behöver uppdateras kring till exempel nya regelverk. Det finns även specifika ämnesområden där man kan behöva extra stöd för att kunna informera på ett bra sätt. Till exempel hedersrelaterade frågor och problem som kan uppstå pga olika kulturer och religionsuppfattningar.*
- *Digital kompetens och pedagogik.*

- *Ja, en gemensam utbildning eller plattform i länet skulle gynna utvecklingen. Eller nationell utbildning.*
- *Jobbar idag med en utbildning "om det svåra samtalet" och den behöver utökas med ännu mer verktyg för att klara den svåra utmaningen. Kan handla om sex och samliv, våld i nära relation, hedersproblematik mm. Vi kommer också att ha en utbildning för alla som ska jobba som SO- kommunikatörer i vår region med ett så kallat SO- körkort. Ett nytt projekt som startar 2023.*
- *Kunskap om ämnen och regelförändringar, pedagogiska kunskaper.*
- *Kompetenshöjande insatser på högre nivå finns det alltid behov av att ha. Det är viktigt att fortsätta ha Nätverksdagen för SO kommunikatörer på delregionala länsnivå en gång om året. Och om det går att anordna en gemensam konferensdag/dagar på Nationell nivå varje år som har en och samma riktning för alla SO kommunikatörer i hela Sverige är ännu viktigare och ger yrkesgruppen SO kommunikatörer en fortsatt status och fokus som den förtjänar att ha.*
- *Fortsatt arbete med att erbjuda samhällskommunikatörer kompetensutveckling utifrån nationellt perspektiv och samhällsutveckling.*
- *Rent generellt i hela riket så borde de som ska utbilda inom SO ha en sådan adekvat utbildning. Man bör utöver det vara bildad inom områden som arbetsmarknad och arbetsförmedlingens olika funktioner.*

5.5 Samhälls- och hälsokommunikatörernas kompetens och arbetsvillkor

Länsstyrelsen har i tidigare återrapporteringar, samt i den översyn av samhällsorientering för nyanlända som genomfördes 2018, lyft att kompetenskraven behöver skärpas och att en permanent nationell utbildning med möjlighet till examination behöver inrättas.¹⁰ Det finns behov av att utreda hur samhälls- och hälsokommunikatörernas villkor på arbetsmarknaden kan stärkas (avsnitt 10:1). Som framgick i avsnitt 5.3. är arbetsmarknaden för samhälls- och hälsokommunikatörer mycket osäker. Många arbetar på timmar, kombinerar uppdraget med andra uppgifter eller har blivit uppsagda.

5.5.1 Utbildningsbehov och samhällskommunikatörernas komplexa roll

Den som håller i samhällsorienteringen måste inte bara behärska ämnet, utan också uppvisa pedagogisk kompetens som är lämplig med tanke på både undervisningens och målgruppens karaktär. Undervisningen ska präglas av dialog, diskussion och reflektion i syfte att främja förståelsen och ge utrymme för deltagarnas egna frågor, tankar och kunskapsbehov. Målgruppen präglas av att det handlar om vuxna människor i en migrationsprocess men som i andra avseenden ofta har mycket olikartade erfarenheter – det är unga och gamla, män och kvinnor, högutbildade och lågutbildade, med ursprung i stad eller landsbygd, olika länder och religioner.¹¹

¹⁰ Rapport från Arbetsmarknadsdepartementet

Länsstyrelsens återrapportering av uppdrag om översyn av samhällsorientering för nyanlända Diarienummer: A2018/01211/I, [länk](#)

¹¹ Sverige för nyanlända Värden, välfärdsstat, vardagsliv (SOU 2010:16) – Delbetänkande av Utredningen om samhällsorientering för nyanlända invandrare (2010), [länk](#)

Stora statliga satsningar har gjorts på att förbättra kvaliteten i samhällsorienteringen vad gäller omfattning (utökningen från 60 till 100 timmar) och material (nya materialet och metodstödet som Länsstyrelsen tog fram 2020, se avsnitt 7). Att enbart satsa resurser på material och informationsfilmer räcker dock inte. Fokus behöver också läggas på samhälls- och hälsokommunikatörernas pedagogiska och didaktiska kompetens (avsnitt 10.1).

Digital kompetens är något som ofta nämns när det talas om hur utbildningsbehoven ser ut hos samhälls- och hälsokommunikatörer. Det gäller dels kunskaper som krävs i fjärrundervisning såsom teknik och undervisningsmetodik, dels kunskaper om den digitala vardagen såsom betaltjänster. Utöver digital kompetens är HBTQI, heder, och jämställdhet något som SO-verksamheter sedan länge lyfter som viktiga (avsnitt 5.4.4).

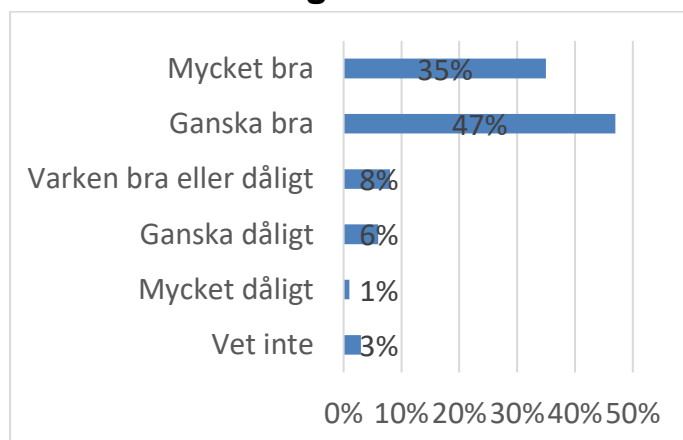
Samhälls- och hälsokommunikatörer har som bärare av svenska lagar och värderingar en mycket ansvarsfull roll. Aktuella frågor i omvärlden diskuteras ofta i klassrummet. Det finns stort behov av att kompetensutveckla och stödja samhälls- och hälsokommunikatörer i metoder för att kunna prata och förklara grundläggande rättsprinciper, och hur den för demokratin centrala yttrandefriheten förhåller sig till religionsfriheten till exempel.

5.5.1.1 Digitala utbildningstillfällen för samhälls- och hälsokommunikatörer

Länsstyrelsen har tagit initiativ till att anordna digitala föreläsningar och utbildningar för samhälls- och hälsokommunikatörer med nationellt intag under det senaste året (avsnitt 9.3). I skrivande stund planerar Länsstyrelsen en digital utbildning för samhälls- och hälsokommunikatörer om desinformation i samverkan med Myndigheten för psykologiskt försvar (MPF). Tillsammans med nyinrättade Centrum för hedersrelaterat våld och förtryck vid Länsstyrelsen Östergötland finns planer på en digital utbildning om hedersfrågor under hösten 2023. Dessa insatser är viktiga och välkomna, men täcker inte det samlade behovet. På längre sikt behöver den här typen av insatser koordineras och genomföras inom ramen för en struktur som har utpekat helhetsansvar för samhälls- och hälsokommunikatörernas utbildning utifrån fastställda mål i en övergripande utbildningsplan (avsnitt 10.3). Vid rekryteringar fästs vanligen störst vikt vid kunskaper om det svenska samhället och kunskaper i svenska och modersmål. Behovet av att rusta samhälls- och hälsokommunikatörer med pedagogiska verktyg och kunskaper är därför stort.

6 Samverkan

6.1 Förutsättningar att kombinera samhällsorientering med sfi

Figur 29 Hur anser ni att det fungerar att kombinera samhällsorientering med sfi? (n=277)

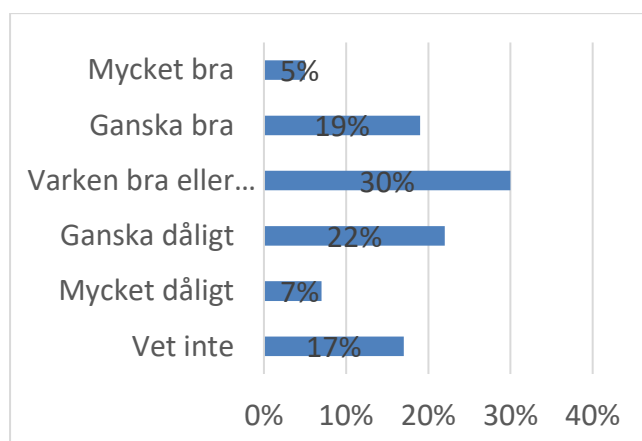
En majoritet av kommunerna, 82 procent, anser att det fungerar ganska eller mycket bra att kombinera sfi med samhällsorientering och sammanlagt sju procent upplever att det fungerar ganska eller mycket dåligt. Resultatet överensstämmer med bilden från tidigare år där sfi är den insats som verkar fungera bäst att kombinera med samhällsorientering i jämförelse med andra insatser.

6.2 Förutsättningar att kombinera samhällsorienteringen med andra etableringsinsatser

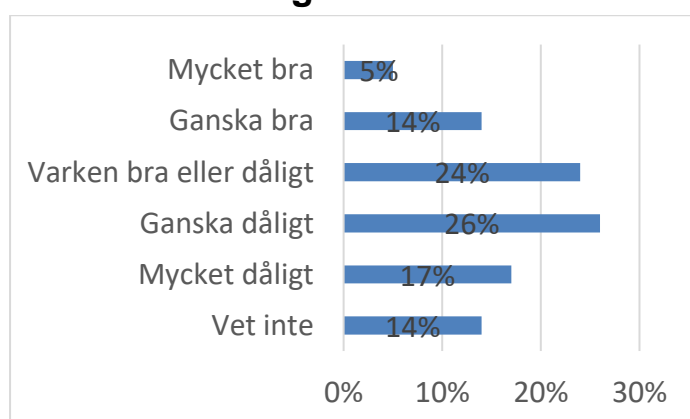
Figur 30 Hur anser ni att det går att kombinera samhällsorientering med andra etableringsinsatser? (n=277)

6.3 Förutsättningar att kombinera samhällsorientering med arbete

Figur 31 Hur anser ni att det fungerar att kombinera samhällsorientering med arbete? (n=276)

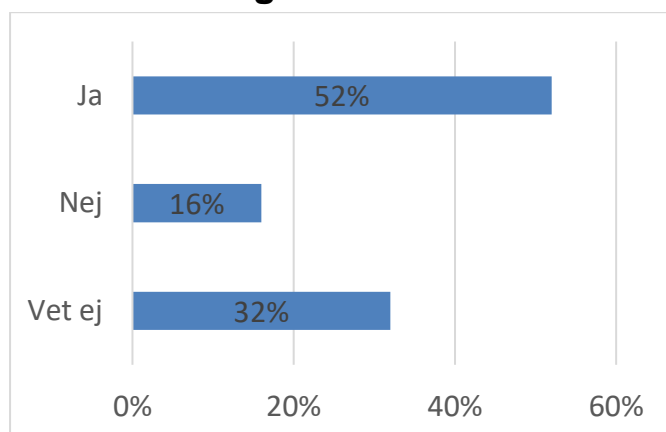
6.4 Förutsättningar att kombinera samhällsorientering med föräldraledighet

Figur 32 Hur anser ni att det fungerar att kombinera samhällsorientering med föräldraledighet? (n=277)

Att kombinera samhällsorientering med föräldraledighet uppges fungera ganska eller mycket bra av 19 procent av kommunerna medan 43 procent av kommunerna svarar att det fungerar ganska eller mycket dåligt. En dryg fjärdedel, 24 procent, har valt svarsalternativet varken bra eller dåligt och 14 procent har svarat *vet ej*. Att 38 procent av de svarande inte har någon uppfattning om föräldraledighetens påverkan på möjligheten att ta del av samhällsorientering stämmer med tidigare resonemang om skillnader mellan kvinnors och mäns etableringsförutsättningar (avsnitt 3.9). Föräldraledighet (liksom kö till barnomsorg) uppfattas vanligen som en opåverkbar omständighet.

6.5 Utvecklingsområden lokal och regional samverkan

Figur 33 Finns det någonting i den lokala eller regionala samverkan som kan förbättras? (n=274)

Över hälften, 52 procent, av kommunerna upplever att det finns utvecklingspotential i den lokala och regionala samverkan (exempel på kommunernas förbättringsförslag nedan, avsnitt 6.4.1). Drygt 16 procent av de svarande menar att det inte finns någonting i den lokala eller regionala samverkan som kan förbättras, och 32 procent har valt svarsalternativet *vet ej*.

Kommuner som bedömde att det finns förbättringspotential i den lokala eller regionala samverkan kunde ge kortfattade beskrivningar i fritextsvar. Återkommande nämns att kontakten och samarbetet med Arbetsförmedlingen är bristfällig avseende deltagare som är aktuella för, eller har avbrutit, samhällsorienteringen. Många kommuner saknar Arbetsförmedlingens lokala närvaro och uttrycker frustration över att deltagare aktuella för samhällsorienteringen inte anmäls.

Länsstyrelsen har i tidigare återrapporter beskrivit den diskrepans som råder mellan kommunernas förväntningar och Arbetsförmedlingens formella ansvar och reella kapacitet¹². Arbetsförmedlingen har ett särskilt ansvar för nyanlända som omfattas av lagen (2017:584) om ansvar för etableringsinsatser för vissa nyanlända invandrare, och ska samordna etableringsinsatserna och vara stödjande och pådrivande i förhållande till berörda parter¹³. Arbetsförmedlingen har alltså ansvaret för etableringsprogrammet, men har **inte** något formellt ansvar att meddela eller anmäla aktuella deltagare till kommunerna, eller till den som anordnar samhällsorientering.

Under hösten 2022 publicerades ett kunskapsstöd om nyanländas etablering och ett stöd för samordning av etableringsprogrammet på Arbetsförmedlingens webbplats som tydliggör ansvarsfördelning, roller, rutiner och gemensamma insatser och processer mellan Arbetsförmedlingen och kommuner.¹⁴ Länsstyrelserna har här en roll, dels att sprida materialet, dels att främja samverkan och dialoger mellan kommuner och Arbetsförmedlingen på lokal och regional nivå.

¹² Samhällsorientering - Länsstyrelsens återrapportering av uppdrag 23 enligt regleringsbrevet för 2021, [länk](#) sid 24-25

¹³ Lag (2017:584) om ansvar för etableringsinsatser för vissa nyanlända invandrare, [länk](#)

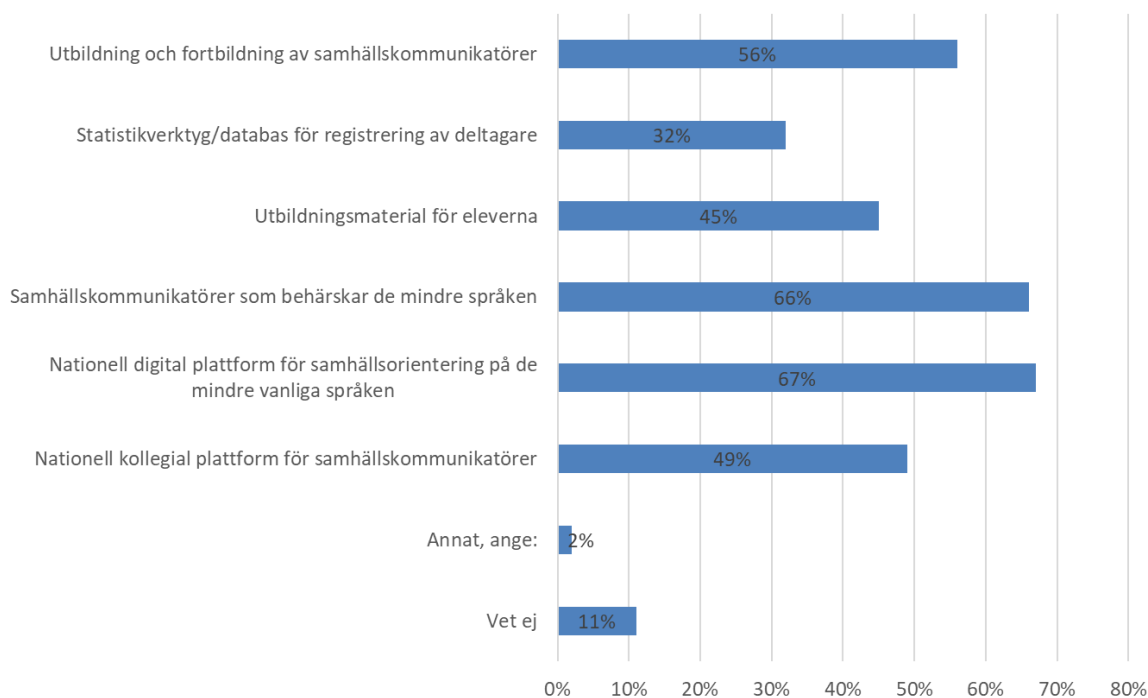
¹⁴ Kunskapsstöd om nyanländas etablering - Framtagen i samarbete mellan Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan, länsstyrelserna, Migrationsverket samt Sveriges Kommuner och Regioner, [länk](#)

6.5.1 Kommunernas förslag på utvecklingsområden lokal och regional samverkan

Nedan presenteras ett urval av kommunernas förslag. Se även bilaga 24 sid 51–54.

- *Att SO erbjuds digitalt för flera kommuner. Ohållbart att små kommuner ska kunna hålla denna information.*
- *Mer koppling till det lokala perspektivet, men svårt att få till då kommunen bara har ett fåtal deltagare på vissa av kurserna.*
- *Möjligheten till barnomsorg måste förbättras.*
- *Att erbjuda samhällsorientering på svenska med tolk för de ovanliga språk som man inte lyckats hitta samhällskommunikatör till.*
- *Samverkan med Af främst angående den utökade målgruppen.*
- *Det finns behov att samordna So på de mindre språken, men tyvärr är det saker som avstånd och kommunikationer som försvårar. Det blir ibland digitala lösningar istället men det fungerar inte lika bra för deltagare utan digitala kunskaper.*
- *Fysiska nätverksträffar. Satsa mera på kompetensförsörjning för att inte tappa kompetenta kommunikatörer.*
- *Deltagarna får ingen lokalkännedom då kurserna hålls i annan kommun.*
- *Ännu bättre samarbete när det gäller mindre vanliga språk. Vi sitter alla i samma situation och saknar emellanåt kommunikatörer så efterfrågan på ett samarbete regionalt kvarstår tycker jag, Även en nationell framtagen plattform för våra kommunikatörer att utbyta erfarenheter och nätverk saknas tycker jag.*
- *Underlag från Arbetsförmedlingen om vilka som tillhör etableringen saknas.*
- *Samverkan med Arbetsförmedlingen, vid inskrivning av individen hos AF borde en direkt anvisning skickas till berörd kommun.*

6.6 Behov av nationell samverkan

Figur 34 Inom vilka områden ser ni behov av nationell samverkan? (n=276. Flervalsfråga. Valda alternativ: 906)

Flervalsfrågan om vilka områden kommunen ser behov av nationell samverkan genererade många svar. Liksom förra året är det störst utslag på nationell digital plattform för samhällsorientering på de mindre vanliga språken och kring samhällskommunikatörer som behärskar de mindre vanliga språken (avsnitt 9.7). Liksom föregående år hamnar utbildning och fortbildning av samhällskommunikatörer på tredje plats. Nästan hälften har valt nationell kollegial plattform för samhällskommunikatörer. Efterfrågan på statistikverktyg/databas för registrering av deltagare valdes av en tredjedel.

6.6.1 Kommunernas förslag på utvecklingsområden nationell samverkan

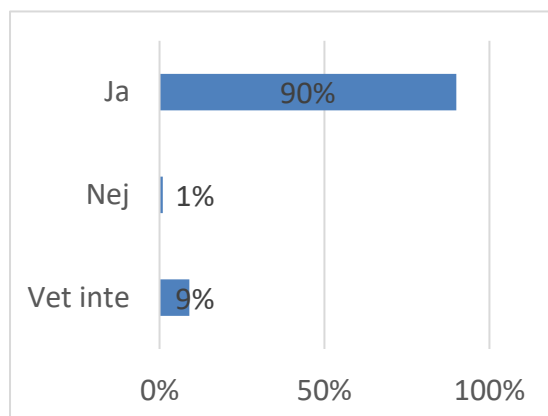
Nedan presenteras ett urval av kommunernas förslag. Se även bilaga 24 sid 55–58

- *En nationell eller regional, gemensam bemanningspool och kollegial plattform för samhällskommunikatörer. Även nationell utbildning och fortbildning, tex det upplägget som MILSA-projektet hade, bra med både Samhälls- OCH Hälsokommunikation!*
- *Med ett mindre mottagande så kommer SO att bli en utmaning. Nationella digitala lösningar kommer kanske att behövas.*
- *Att man nationellt styr resurser till samhällsorientering så det inte försvinner i den kommunala hanteringen av resurser.*
- *Att samhällsorienteringen hålls ihop bättre, den som IOM ger kvotflyktingarna, den som Migrationsverket ger samt den som kommunerna ger. Med en tydlighet och med intyg som följer varandra.*
- *Nationell digital plattform för samhällsorientering som är lokalanpassad.*
- *Vi skulle önska nationella konferenser, mötesplatser för att få information och nätverka kring samhällsorienteringen.*
- *En nationell so - grupp med representanter från kommuner (eller en grupp av kommuner) som skulle kunna diskutera utmaningar som vi står inför när det gäller samhällsorienteringen.*
- *För att kvalitetssäkra pedagogiken och innehållet i SO bör alternativet att genomföra kursen inom ramen för vuxenbildningen/folkhögskola ses över. Framtagande av metodutveckling för hur vi binder ihop det vägledande sociala arbetet som sker i kommunernas mottagande av nyanlända med Samhällsorienteringskursen.*

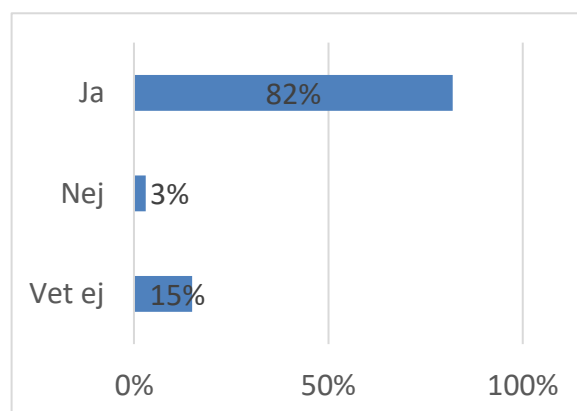
7 Textmaterialet Om Sverige och tillhörande metodstöd på Informationsverige.se

Utifrån regleringsbrevsuppdraget 2020 utvecklades materialet *Om Sverige* och ett metodstöd togs fram med ökat fokus på jämställdhet och mänskliga rättigheter. Det nya materialet för samhällsorientering (hädanefter materialet) lanserades i november 2021 på Informationsverige.se. Kännedomen om materialet är generellt väldigt hög bland de som svarat på enkäten.

7.1 Kännedom och användning av textmaterialet *Om Sverige*

Figur 35 Känner de som arbetar med samhällsorienteringen till textmaterialet *Om Sverige*? (n=276)

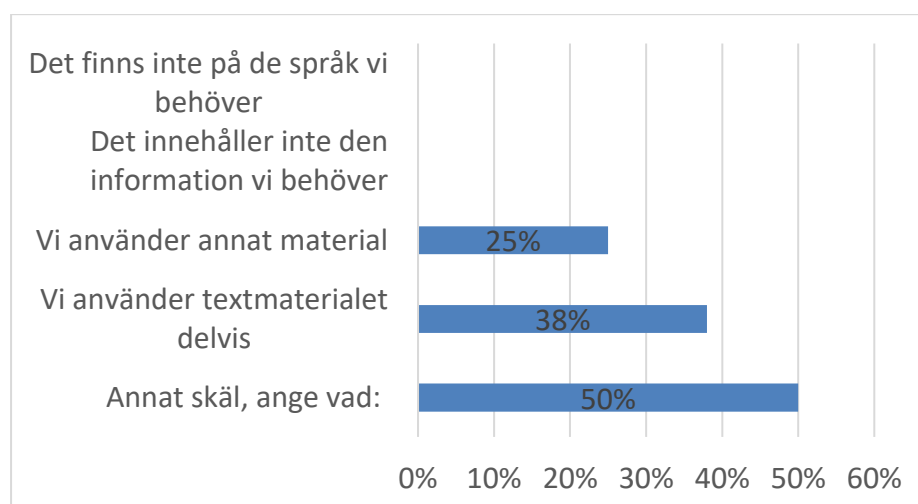

Figur 36 Används det nya textmaterialet *Om Sverige* i samhällsorienteringen? (n=272)

Av de som arbetar med samhällsorienteringen känner 90 procent (248 av 276 svarande) till textmaterialet *Om Sverige*. 82 procent (222 av 272 svarande) av de som svarade använder det nya textmaterialet i samhällsorienteringen.

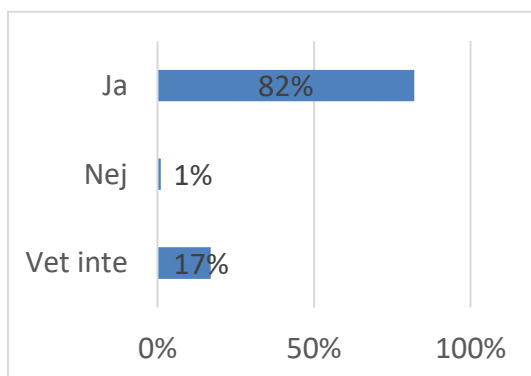
De svarande anger att de använder textmaterialet *Om Sverige* både på lektioner inom samhällsorienteringen och att de skriver ut texterna till deltagarna på olika språk samt hänvisar till texterna för fördjupning.

Av de tre procent av kommunerna som svarade att de inte använder textmaterialet (8 av 272 svarande) framgår det att materialet är under implementering och en kommun svarande använder annat material, se nedan (figur 37).

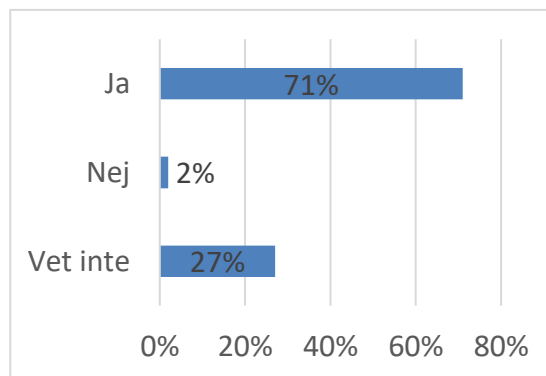

Figur 37 Följdfråga. Varför använder ni inte textmaterialet *Om Sverige*? (n=6)

7.2 Kännedom och användning av metodstödet till textmaterialet *Om Sverige*

Figur 38 Känner de som arbetar med samhällsorienteringen till metodstödet till textmaterialet *Om Sverige*? (n= 276)

Figur 39 Används det tillhörande metodstödet i samhällsorienteringen? (n=272)

Av de som arbetar med samhällsorienteringen känner 82 procent (227 av 276 svarande) till metodstödet. 71 procent (192 av 272 svarande) använder metodstödet till textmaterialet *Om Sverige* i någon form, 27 procent (73 av 272 svarande) anger att de inte vet om metodstödet används.

Många av de svarande anger att de använder metodstödet som huvudsakligt undervisningsmaterial. En del använder enbart vissa övningar och metoder från metodstödet och integrerar dem i sitt befintliga material.

Av de två procent som svarade att de inte använder metodstödet (7 av 272 svarande) framgår det att metodstödet är under implementering och en kommun svarande använder annat material.

7.3 Ytterligare återkoppling

I en utvärdering Länsstyrelsen Västra Götaland genomförde under 2022 framkommer synpunkter om textmaterialet *Om Sverige* och metodstödet. Liknande synpunkter tas upp i fritextsvar i SO-enkäten. Utvärderingen gjordes genom verksamhetsbesök, frågeformulär och intervjuer med bland annat anordnare av samhällsorientering och samhälls- och hälsokommunikatörer. Utifrån de utvärderingar som görs för att samla in samhällskommunikatörernas och deltagarnas behov kommer Länsstyrelsen Västra Götaland se över vilka förbättringar och justeringar som kan genomföras.

Exempel på synpunkter och förslag:

- Då textmaterialet *Om Sverige* och metodstödet är nytt och omfattande efterfrågar anordnare av samhällsorientering och samhällskommunikatörer en introduktion av materialet innan de börjar använda det. En sådan introduktion kan underlätta för att få en överblick av hela materialet och förstå strukturen samt hur de kan använda texterna och metodstödet tillsammans.
- Materialet upplevs generellt positivt. Anordnare av samhällsorientering anger exempelvis att
 - det är bra med digitalt material som finns på flera språk

- metodstödet innehåller bra övningsvariation och bygger på beprövade pedagogiska modeller
- materialet ger förutsättningar att skapa engagemang och motivation och ger bra stöd för diskussion
- materialet kan anpassas till deltagare med olika erfarenhet och bakgrund
- materialet kan användas vid undervisning i klassrum samt digitalt
- materialet går att använda både med mindre och större grupper
- den uppdatering som skedde gällande jämställdhet och mänskliga rättigheter är uppskattade
- övningar hjälper till att fånga upp deltagarnas förkunskaper om mänskliga rättigheter sedan reflektera över och jämföra mänskliga rättigheter i Sverige och i andra länder
- Det finns också förslag på förbättringar, till exempel:
 - önskemål om bättre överblick av alla filmer som är integrerade i övningar i metodstödet
 - minska antal upprepningar i materialet, till exempel när det gäller diskriminering.
 - önskemål om ett presentationsmaterial kopplat till utbildningsmaterialet samt metodstödet som kan användas i undervisningen

8 Samhällsorientering för personer tillhörande den utvidgade målgruppen

8.1 Fördjupad kartläggning

Kommuner rapporterar återkommande om svårigheter att nå ut till den utvidgade målgruppen. Länsstyrelsen erfar att insatser för att nå ut till anhänginvandrare och föräldralediga är svåra att följa upp när deltagande inte går att relatera till gruppernas reella storlek. Mot den här bakgrunden gjordes bedömningen att det behövs färskt underlag för en förnyad analys om orsaker till det låga deltagandet som kan rendera i förslag till åtgärder. En liknande kompletterande undersökning genomfördes hösten 2019. På uppdrag av Länsstyrelsen i Jönköping genomförde Origo Group Sverige AB under januari månad en fördjupande kartläggning i form av telefonintervjuer med ett urval av kommuner¹⁵ (bilaga 25). Kontaktpersoner för SO-verksamheterna som intervjuades var samordnare, chefer, integrationshandläggare, och teamledare. I den bifogade kartlägningsrapporten finns flera citat återgivna från intervjuerna (bilaga 25). Detta avsnitt bygger på kartläggningen men grundar sig även på kommunsvaren i SO-enkäten och på löpande dialoger med SO-verksamheter.

8.2 Anhöriggrupper som ingår i den utvidgade målgruppen

Den 1 maj 2013 utvidgades målgruppen för samhällsorientering. Kommunen är enligt Lagen (2013:156) om samhällsorientering för vissa nyanlända invandrare skyldig att även erbjuda samhällsorientering till anhänginvandrare i åldern 18–66 år. Kommunens

¹⁵ Jokkmokk, Göteborg, Bräcke, Västerås, Umeå, Malmö, Botkyrka, Halmstad, Borås, Stockholm, Karlskoga, Hultsfred, Uppsala, Ronneby, Nordmaling, Växjö, Gävle, Skellefteå och Falun. Samtliga kommuner (förutom Borås) deltog i tidigare fördjupade kartläggningen som Länsstyrelsen lät genomföra hösten 2019. Urvalet gjorde med beaktande av geografisk spridning, storlek på kommun/samarbetskluster för samhällsorientering och tidigare redovisat deltagande från den utvidgade målgruppen.

ansvar att erbjuda samhällsorientering upphör tre år efter det att den nyanlände första gången folkbokfördes i en kommun. Enligt samma lag ska kommunen *aktivt verka* för att nå de nyanlända i kommunen som har rätt till samhällsorientering och motivera dem att delta i samhällsorienteringen.

De anhöriggrupper som i dagsläget **inte** ingår i den utvidgade målgruppen är ungdomar i gymnasieskolan, EU/EES-medborgare, arbetskraftsinvandrare och gäststuderande/gästforskare.¹⁶

8.3 Finansiering av deltagande i samhällsorienteringen för personer tillhörande den utvidgade målgruppen

Endast ett fåtal av de intervjuade kommunerna uppgav att de har en särskild budget för personer tillhörande den utvidgade målgruppen. Denna utbredda osäkerhet bekräftar den bild Länsstyrelsen har sedan tidigare. Endast en av 19 intervjuade kommuner hade kunskap om skillnaden. Detta behöver inte nödvändigtvis innebära att högre chef eller ekonomiansvarig saknar kännedom om den statliga ersättningen, men icke desto mindre visar det att ansvarig tjänsteperson för SO-verksamheten saknar insyn om de olika budgetposterna för samhällsorienteringens målgrupper. Givet samhällsorienteringens ansträngda läge borde frågan om adekvat resurstilldelning för verksamheten vara viktig för kommunerna. Länsstyrelsen ser att det finns behov av att informera kommunerna om finansieringsmodellen för den utvidgade målgruppens deltagande i samhällsorienteringen.

Samhällsorientering för nyanlända finansieras genom schablonersättningen, medan deltagande i samhällsorienteringen för personer som tillhör den utvidgade målgruppen ska finansieras genom det kommunala utjämningsystemet (anslag 1:1, utgiftsområde 25 Allmänna bidrag till kommuner). I samband med att samhällsorienteringen utökades från 60 till 100 timmar 2020 kompengades kommunerna genom att schablonersättningen höjdes. Ingen justering av kommunutjämningsbidraget gjordes till följd av samhällsorienteringens utökning.

8.4 Information och deltagande

Generellt sett är samhällsorienteringen en insats som kommuner vill erbjuda så många utrikesfödda som möjligt. Det framgår både av svaren i SO-enkäten och av den aktuella kartläggningen att kommuner i regel inte fäster någon vikt vid vilken målgrupp en deltagare tillhör. Det är exempelvis vanligt att personer som varit folkbokförda i över tre år är välkomna att ta del av samhällsorienteringen. Kommuner arbetar på flera olika sätt för att nå ut med information om samhällsorienteringen genom informationsbrev/blad, reklamfilm, lärcentra, familjecentraler, affischer, kommunens hemsida, i samverkan med civilsamhälle etcetera. Det vanligaste sättet är att kommunerna informerar på sfi för att nå de som inte tillhör etableringsprogrammet.

Trots att många kommuner försöker att nå den utvidgade målgruppen har den årliga uppföljningen av samhällsorienteringen länge indikerat ett generellt lågt deltagande för personer tillhörande den utvidgade målgruppen. En försvårande omständighet är att de flesta kommuner, med få undantag, inte har kännedom om hur många personer det är som tillhör den utvidgade målgruppen, det är en grupp som är mycket svår att

¹⁶ Personer från Ukraina som omfattas av massflyktsdirektivet ingår inte i den utvidgade målgruppen.

identifiera. Det saknas statistik om målgruppen, och ”utvidgad målgrupp” är inte en bakgrundsvariabel som är sökbar och tillgänglig i någon myndighetsdatabas.

Kommuner uppger att det behöver vara enklare att inhämta nödvändig information från myndigheter. Idag är det oklart vilken information som är laglig att ta del av. Skatteverkets Navet förser myndigheter och kommuner med information om vilka som folkbokförs i en kommun, men här framgår inte grund för uppehållstillstånd; kommuner kan inte från Navet utläsa vilka personer som ingår i den utvidgade målgruppen. I telefonintervjuerna ställdes frågan om kommunen undersöker med Migrationsverket om nyanlända som folkbokfört sig i kommunen tillhör den utvidgade målgruppen. Bara en kommun hade den rutinen; de beställer en fil som heter ”Beviljade tillstånd anknytningsärenden” där det framgår vilka länder personerna kommer från. Inte heller denna lista ger kommunen exakt underlag. Medan det är en relevant uppgift för SO-verksamheten att känna till om en deltagare tillhör etableringen eller den utvidgade målgruppen, kan frågor till personer som inte är med i etableringen vara potentiellt integritetskränkande. En del kommuner upplever att det är otydligt enligt GDPR vilken information de får samla in om målgruppen. Vissa kommuner betraktar alla deltagare som inte ingår i etableringen som tillhörande den utvidgade målgruppen.

Den vanligaste förklaringen till det låga deltagandet är att samhällsorienteringen är frivillig för denna målgrupp och att deltagandet inte heller är ersättningsgrundande. Ibland är det lång väntetid till start av en SO-kurs och då kan en presumtiv deltagare ha hunnit skaffa sig sysselsättning eller börjat att studera. Precis som för deltagande i samhällsorienteringen för nyanlända är det en rad olika faktorer som spelar in som påverkar deltagandet utöver att ha kännedom om insatsen (avsnitt 3.10).

8.5 Sammanfattning upplevda utmaningar med att nå ut till personer tillhörande den utvidgade målgruppen

- Okunskap om målgruppen
- Oklarhet i uppdraget
- Hög frånvaro
- Kursen är inte obligatorisk
- Relevansen för målgruppen inte helt tydlig
- GDPR
- Känslig information
- Bristen på - och svårigheten att behålla - samhälls- och hälsokommunikatörer

8.6 Kommunernas medskick och förslag på åtgärder

Kommunerna önskar en tydligare och gemensam nationell strategi för hur man ska identifiera målgruppen, samt riktlinjer för hur kommuner aktivt ska verka för att nå fler att delta i samhällsorienteringen. Flera kommuner föreslår att länsstyrelsen ska ansvara för att ta fram nationella riktlinjer för hur kommunerna ska jobba för att nå personer tillhörande den utvidgade målgruppen. Att göra kursen obligatorisk för alla nyanlända skulle också kunna öka deltagandet. Utöver detta lyfter kommunerna:

- Nationell marknadsföring av samhällsorientering
- Öppna dörrar mellan kommuner och myndigheter för att förbättra informationsöverföringen.
- Uppföljande SO: En del kommuner efterfrågar en ”SO” – uppföljning där deltagare erbjuds ytterligare samhällsinformation och får svar på frågor som dyker upp först när man har bott i Sverige några år.

- Behov av differentierad SO: Vissa anhöriginvandrare kommuner från länder som liknar Sverige. Dessa personer bör erbjudas en kortare samhällsorientering mer anpassad efter deras behov.

8.7 Slutsats

Kartläggningen visar att det ligger i kommunernas intresse att så många nyanlända som möjligt tar del av samhällsorientering, och efterfrågar statligt stöd i arbetet med att nå ut till den utvidgade målgruppen.

Formuleringen i Lag (2013:156) om samhällsorientering för vissa nyanlända invandrare, att kommunen *aktivt* ska *verka* för att nå de nyanlända i kommunen som har rätt till samhällsorientering, lämnar stort utrymme för tolkning.¹⁷ Att enbart följa upp kommunernas efterlevnad av informations- och motivationsansvaret utifrån antal deltagare är svårt och potentiellt missvisande. Frågorna som behöver klargöras är exakt vad det innebär att *aktivt verka för*? Hur pass uppsökande förväntas en kommun arbeta för att rekrytera? Ett lågt deltagande kan, men måste inte, bara bero på kommunens engagemangsnivå i frågan. Så länge insatsen är frivillig står det individen fritt att avstå från 100 timmar samhällsorientering. En del kommuner uppger vidare att de inte gör skillnad på deltagare. Att nå ut till personer tillhörande den utvidgade målgruppen som är i sysselsättning verkar mycket svårt.

Svårigheten att identifiera vilka personer som ingår i målgruppen försvårar arbetet att främja jämställda etableringsförutsättningar. Det stora antalet personer i den utvidgade målgruppen är kvinnor. Oklarheterna för många kommuner över vilka bosatta i kommunen som ingår i målgruppen och hur man kan nå dem försvårar arbetet att erbjuda dem samhällsorientering, och därmed stoppas många kvinnor att få tillgång till kunskap de har rätt till.

Länsstyrelsens uppfattning är att statliga myndigheter bör åläggas ett gemensamt informations- och motivationsansvar, exempelvis skulle skriftlig information kunna ges i samband med folkbokföring. Ansvarsfördelning, roller och marknadsföring bör tas fram inom ramen för en myndighetsgemensam plan. En sådan plan behöver utvecklas med beaktande av relaterade förslag som syftar till att förbättra informationsöverföring och samverkan kring målgrupperna för samhällsorienteringen: Uppdrag att i samverkan ta fram en myndighetsgemensam plan för att öka utrikes födda kvinnors inträde på arbetsmarknaden (A2022/00809) som ska redovisas senast 31 mars till Regeringskansliet, samt slutredovisningen av Arbetsförmedlingens och Skolverkets regeringsuppdrag *Förbättrat informationsutbyte mellan Arbetsförmedlingen och kommuner för att underlätta övergångar till studier i kommunal vuxenutbildning*.^{18 19}

¹⁷ 5 § Lag (2013:156) om samhällsorientering för vissa nyanlända invandrare, [länk](#)

¹⁸ Uppdrag att i samverkan ta fram en myndighetsgemensam plan för att öka utrikes födda kvinnors inträde på arbetsmarknaden, [länk](#)

¹⁹ Förbättrat informationsutbyte mellan Arbetsförmedlingen och kommuner för att underlätta övergångar till studier i kommunal vuxenutbildning Slutredovisning av Arbetsförmedlingens och Skolverkets regeringsuppdrag, [länk](#)

9 Länsstyrelsens arbete med samhällsorienteringen 2022

9.1 Digitala föreläsningar och utbildningar för samhälls- och hälsokommunikatörer

Under 2022 har länsstyrelserna tagit initiativ till ett antal digitala kunskapshöjande insatser som riktades till samhälls- och hälsokommunikatörer. Dessa tillfällen har haft nationell räckvidd, varit på svenska och kostnadsfria. Intresset har varit stort och insatserna uppskattade. Under 2023 planerar Länsstyrelsen utbildningar om desinformation och heder enligt samma digitala koncept (se avsnitt 5.5.1).

9.1.1 IMS: Institutet för mångreligiositet och sekularitet (Södertörns Högskola)

Den 10 mars 2022 arrangerade länsstyrelserna i samverkan med IMS ett webinarium om värderingar och kunskap i aktuell migrations- och integrationsforskning med koppling till samhällsorientering för nyanlända²⁰.

9.1.2 Finansinspektionen och Nationella nätverket för finansiell folkbildning

Under hösten 2022 höll Finansinspektionen i en utbildning om privatekonomi för samhälls- och hälsokommunikatörer uppdelad på två tillfällen. Kursen handlade om finansiell förmåga, lån och bankfrågor, skulder, pensionssystem, försäkringar, lån, återbetalning och om budget och skulder. Medverkande föreläsare var tjänstepersoner från Finansinspektionen, Konsumenternas Bank- och finansbyrå, Kronofogden, Pensionsmyndigheten, Konsumenternas Försäkringsbyrå, Centrala studiestödsnämnden (CSN) och Budget- och skuldrådgivningen.

I mars 2023 arrangerar länsstyrelserna ett tredje utbildningstillfälle i privatekonomi om konsumenträttigheter, Internetsäkerhet och bedrägerier. Utöver Finansinspektionen medverkar Konsumentverket och Internetstiftelsen Bedrägerier.

9.1.3 Riksförbundet för sexuell upplysning (RFSU)

Även denna utbildning ägde rum hösten 2022 och var uppdelad i två tillfällen och erbjöds två grupper. Utbildningen gav en introduktion till SRHR (sexuell hälsa och rättigheter) och på vilket sätt det är relevant för samhälls- och hälsokommunikatörer. Deltagare på kursen fick träning i praktisk användning av RFSU:s sexualupplysningsmaterial på 15 olika språk²¹.

9.2 Statsbidrag

Länsstyrelsens utvecklingsmedel för insatser som syftar till att skapa beredskap och tillräcklig mottagningskapacitet för nyanlända och ensamkommande barn i kommunerna enligt 37 § i ersättningsförordningen (2010:1122) är ett viktigt verktyg för länsstyrelserna för att finansiera insatser som syftar till att utveckla kvaliteten i samhällsorienteringen. En del insatser handlar om att hitta synergier mellan samhällsinformation till asylsökande och samhällsorientering för nyanlända. Det finns även exempel på hur statsbidrag för tidiga insatser för asylsökande (TIA) har använts

²⁰ Inspelning av webinariet Vilka värderingar präglar det svenska majoritetssamhället?, se [länk](#)

²¹ RFSU:s material om sex, kropp och hälsa på olika språk, [länk](#)

för att främja den röda tråden. Uppsala kommun beviljades TIA-medel för ett projekt där utbildade samhällskommunikatörer ger samhällsinformation till asylsökande och personer som omfattas av massflyktsdirektivet (bilaga 14).²² Det § 37-finansierade projektet *Samverkan/uppbyggnad kring samhällsorienteringen i Dalarnas län* har förlängts. Inom ramen för SO-samverkan ska man anpassa samhällsorienteringen till den utvidgade målgruppen samt verka för en så kallad arbetsmarknadsintegrerad samhällsorientering (bilaga 2).

Länsstyrelsen Kronoberg har länge drivit ett målmedvetet arbete om likvärdig samhällsorientering och samhällsinformation med kvalitet, och en röd tråd mellan insatserna samt ökad samverkan mellan kommuner och mellan kommun och civilsamhälle (bilaga 9). Länsstyrelsen Kronoberg har medvetet använt utvecklingsmedel för att stärka arbetet som har skett i nära samverkan med länets SO-ansvariga och organisationer som bedriver samhällsinformation.²³

Länsstyrelsen ser positivt på att utvecklingsmedel används för att utveckla metoder och arbetssätt inom samhällsorienteringen på lokal och regional nivå. Däremot kan inte utvecklingsmedel kompensera för minskat deltagarunderlag, neddragningar i kommunernas mottagandekapacitet och den borttagna grundersättningen. Den fortsatta kvalitetsutvecklingen av samhällsorienteringen kan inte vara avhängigt utvecklingsmedel, och behöver ske inom ordinarie och övergripande strukturer (avsnitt 10).

9.2.1 Utveckling av samverkan för digitala nationella kurser i samhällsorientering

Som nämndes i ovanstående avsnitt finansierar länsstyrelserna en rad insatser med länsstyrelsens utvecklingsmedel (avsnitt 9.2). För samhällsorienteringens del är det av särskilt intresse att lyfta ett exempel, det pågående projektet *Utveckling av samverkan för digitala nationella kurser i samhällsorientering*. Projektägare är Centrum för samhällsorientering i Stockholms län (CSO) som beviljades nationella § 37-medel för insatsen under 2022. Syftet är att utveckla och påbörja implementering av en nationell samverkansmodell för att underlätta ökad samverkan mellan landets kommuner kring digitala kurser i samhällsorientering med nationellt intag, en resurs som landets kommuner har efterfrågat i många år och som fortfarande utgör det område där man ser mest behov av nationell samverkan (avsnitt 6.5). I projektets styrgrupp sitter Länsstyrelsen Skåne, Göteborgs Stad, Malmö Stad och Luleå kommun. Plattformen beräknas kunna lanseras i mitten av mars. Då kommer ett antal nationella fjärrundervisningskurser till självkostnadspris finnas på webbsidan Partnerskap Skåne med länkar till ansvarig utförare²⁴. Det är en tillfällig lösning att använda Partnerskap Skånes webbsida. Parallellt verkar Länsstyrelsen Skåne för att samverkansmodellen på sikt ska införlivas och bli en del av länsstyrelsernas förvaltningsobjekt. CSO och Integrationscentrum (Göteborgs Stad) har redan nu, med hjälp av länsstyrelserna, börjat att erbjuda kurser på kirundi/kinyarwanda, thai och amhariska via mailutskick till SO-verksamheter i hela landet.

²² Tidiga insatser för asylsökande - Länsstyrelsens återrapportering av uppdrag 20 enligt regleringsbrevet för 2022 (bilaga 14)

²³ Strategisk överenskommelse för Kronobergs län 2019–2025. Mottagande och etablering i arbets- och samhällsliv, [länk](#)

²⁴ Partnerskap Skånes webbplats, [länk](#)

9.3 Mottagandet från Ukraina

Inget tyder på att mottagande av skyddsbehövande enligt massflyktsdirektivet har påverkat samhällsorienteringen i landets kommuner. Enligt en lägesbild som länsstyrelserna lät göra våren 2022 var det ytterst få kommuner som planerade att erbjuda samhällsorientering till denna målgruppsmed undantag av Borås Stad (Västra Götalands län) och Värnamo kommun (Jönköpings län)²⁵.

Vissa länsstyrelser gör bedömningen att skyddsbehövande enligt massflyktsdirektivet bör få tillgång till samhällsorienteringen på likvärdiga grunder som för andra målgrupper (bilaga 12,14,16). Bland de skäl som anförs, utöver själva nyttan för individerna det berör, hör att skyddsbehövande enligt massflyktsdirektivet skulle kunna ge utökat elevunderlag och stabilare förutsättningar för SO-verksamheten då det övriga mottagandet stadigt minskar. Eftersom skyddsbehövande från Ukraina inte kan slussas in i den ordinarie SO-verksamheten behöver kommuner lägga resurser på att ta fram andra insatser. På det stora hela har länsstyrelsens möjligheter att arbeta med samhällsorienteringen inte påverkats av kriget i Ukraina. Vissa länsstyrelser rapporterar att det har inverkat till följd av att personal tagits i anspråk till stabsarbete.

9.4 Informationsverige.se

En del i länsstyrelsernas arbete med samhällsorientering är materialet *Om Sverige* med tillhörande metodstöd på länsstyrelsernas webbplats Informationsverige.se. Informationsverige.se ansvarar för att tillhandahålla, uppdatera och utveckla materialet. Materialet är fritt att använda. Länsstyrelsen har under året gjort olika insatser för att sprida materialet genom exempelvis informationstillfällen, nyhetsbrev. Läs mer i avsnitt 7 om hur materialet och metodstödet används. Informationsverige.se (Länsstyrelsen Västra Götaland) fick i uppdrag av regeringen att översätta relevanta delar av webbplatsen Informationsverige.se till ukrainska och anpassa informationen utifrån det behov som följer av mottagandet av personer som beviljats uppehållstillstånd med tillfälligt skydd enligt massflyktsdirektivet.²⁶ Det innebär att även materialet *Om Sverige* nu är översatt till ukrainska.

9.5 MILSA utbildningsplattform

MILSA utbildningsplattform är en nationell satsning för samhälls- och hälsokommunikatörer med fokus på utbildning, erfarenhetsutbyte och nätverksbyggande. Under åren 2017–2021 ledde Länsstyrelsen Skåne MILSA utbildningsplattform som utbildade 200 samhälls- och hälsokommunikatörer i Sverige

²⁵ Ukrainska flyktingar som kommer till Sverige har enligt massflyktsdirektivet inte rätt till samhällsorientering. Mot bakgrund av att Länsstyrelsen erfor att vissa kommuner ändå planerade att erbjuda denna målgrupp samhällsorientering gjorde länsstyrelserna en snabb sondering under våren 2022. Lägesbilden visade då att få kommuner hade sådana planer. En del kommuner hade beredskap, men inväntade nationella direktiv.

²⁶ Uppdrag om översättning och anpassning av informationsverige.se, [länk](#)

från drygt 60 verksamheter²⁷. Erfarenheterna från MILSA utbildningsplattform kan implementeras i uppdragsutbildning i samverkan med högskola (avsnitt 10.1).²⁸

På uppdrag av Socialdepartementet har MILSA under året utvecklat fördjupningsutbildningar inom psykisk hälsa och föräldraskapsstöd. MILSA har också sammanställt en tematiserad översikt över forskningsrapporter och utvärderingar kopplat till hälsa samt samhälls- och hälsokommunikation.

9.6 Röda tråden i kunskapsförmedlingen om det svenska samhället

Det råder konsensus om att samhällsinformationsinsatser till asylsökande och nyanlända bör följa en röd tråd. För personer som får uppehållstillstånd är det av stor betydelse att redan under asyltiden ha fått kunskaper om det svenska samhället. En del länsstyrelser arbetar med att skapa synergier mellan Migrationsverkets samhällsintroduktion, studieförbundens, kommuners och civila samhällets samhällsinformationsinsatser inom tidiga insatser för asylsökande och samhällsorienteringen (bilaga 9, 12). Länsstyrelsernas material på Informationsverige.se är en resurs användbar för samtliga insatser (bild 1, avsnitt 1.5 och avsnitt 7).

På nationell nivå är länsstyrelserna sammankallande för en särskild arbetsgrupp under Samverkansdelegationen vars uppgift är att vara samordnande och stödjande i genomförandet av myndigheternas uppdrag och underlätta för samverkan på regional och lokal nivå²⁹. Arbetsgruppen ska bidra till kontinuerligt informationsutbyte och diskussioner kring aktuella frågor och ska verka för en röd tråd mellan insatserna. Representanter i gruppen är utöver länsstyrelserna och Informationsverige.se: Migrationsverket, Arbetsförmedlingen och Sveriges kommuner och regioner (SKR). Återkommande frågor som hanteras är informationsutbyte och strategiska samtal om insatsernas skillnader och likheter, möjliga synergier och samverkan, samt koppling till aktuella förändringar i migrationspolitiken. Under 2022 har arbetsgruppen haft erfarenhets- och kunskapsutbyte med Statens Servicecenter särskilt kring frågan om hur informationsbehoven ser ut *efter* etablering. Fördelningen av samhällsinformationsinsatser är koncentrerade till det tidiga skedet medan få erbjuds efter etableringen trots att behov kvarstår. Samhällsinformationsinsatser behöver ske vid upprepade tillfällen med stor flexibilitet, målgruppsanpassning och individanpassning. Här finns det stor samverkanspotential, inte minst vad gäller tillgången till samhällskommunikatörer och utbildningar för handläggare och samhälls- och hälsokommunikatörer (avsnitt 10.1).

Samverkan mellan olika aktörer lokalt, regionalt och nationellt och den röda tråden mellan samhällsintroduktion, samhällsinformation och samhällsorientering behöver och kan utvecklas vidare. En utmaning i det här arbetet är att det är många huvudmän och utförare som är ansvariga, aktörer inom både offentlig sektor och civilsamhället. Vidare tillgodoser de olika insatserna delvis olika informationsbehov och kännetecknas av en bred variation (bild 1, avsnitt 1.5).

²⁷Projekt MILSA utbildningsplattform för samhälls- och hälsokommunikatörer utvecklade, testade och utvärderade en nationell utbildning med stöd av den Europeiska Socialfonden i syfte att bidra till en nationell kvalitetssäkring av samhällsorientering med hälsokommunikation i Sverige.

²⁸MILSA utbildningsplattform – nationell utbildning för samhälls- och hälsokommunikatörer, Kvalitet, kapacitet och likvärdighet i samhällsorienteringen för Sveriges nyanlända”, se [slutrappport](#)

²⁸ Ibid.

²⁹ Om samverkan integration på SKR:s webbplats, [länk](#)

- **Förberedande insatser för kvotflyktingar:** Migrationsverket (och IOM: International Organisation for Migration)³⁰
- **Obligatorisk samhällsintroduktion för asylsökande:** Migrationsverket
- **Samhällsinformation:** Kommuner, bildningsförbund, föreningar
- **Samhällsorientering:** 290 kommuner³¹

9.7 Samlad bedömning av Länsstyrelsens arbete med samhällsorienteringen 2022

Länsstyrelsernas arbete att främja och stödja samarbete mellan kommuner om samhällsorienteringen ser olika ut beroende på de regionala förutsättningarna. Vissa länsstyrelser sitter med i regionala styrgrupper, integrationsråd eller liknande, eller är med i regionala nätverk för samhällsorientering. Oavsett hur de regionala förutsättningarna ser ut bidrar länsstyrelserna med kunskap och struktur. Utöver de nationellt anordnade utbildningarna (avsnitt 9.1) har vissa länsstyrelser organiserat kompetenshöjande dagar kring bland annat jämställdhet, hälsa och föräldraskap. Flera länsstyrelser har under året arrangerat länsövergripande inspirationsträffar, informationsmöten för kommuner om SO-enkäten och regionala utbildningar för samhälls- och hälsokommunikatörer, och stöttat kommuner i arbetet att revidera sin plan för samhällsorienteringen (avsnitt 4.1). För mer djupgående redovisning av respektive läns arbete med samhällsorientering hänvisas till bilaga 1–21.

Länsstyrelsen erfar att behovet av - och förväntningarna på - nationell samordning och stöd i samhällsorienteringen ökar, något som kommuner och länsstyrelser ger uttryck för i SO-enkäten respektive länsredovisningarna (avsnitt 10.2).

9.7.1 Uppföljning av samhällsorienteringen

Enligt 12 § i samhällsorienteringsförordningen har varje kommun skyldighet att lämna Länsstyrelsen de uppgifter som behövs för att länsstyrelsen ska kunna följa upp verksamheten. Det är kommuner som har ansvar för samhällsorienteringen alldeles oavsett vilken leverantör som står för utförandet. Det är därför Länsstyrelsen skickar den årliga SO-enkäten till varje kommun oberoende av hur samhällsorienteringen är organiserad (avsnitt 1.3.2). Eftersom många kommuner inte har samhällsorientering i egen regi är det långt från alla som har insyn utan behöver inhämta uppgifter från den aktör som ansvarar för SO-verksamheten. En kommun kan både ha samhällsorientering i egen regi, i samverkan med annan kommun/aktör och/eller köpa SO-platser för enskilda deltagare (avsnitt 2.2.2). I dessa fall blir det svårt för kommuner att besvara frågorna i SO-enkäten på ett rättvisande sätt vilket äventyrar SO-enkätens validitet.

I många fall är samhällsorienteringens organisationsform rörlig materia. Länsstyrelsen konstaterar att den kvantitativa uppföljningen av samhällsorienteringen har utvecklingspotential. Om förutsättningar fanns att i stället inhämta uppgifter från en nationell databas skulle det vara möjligt att få tillgång till statistik som är mer

³⁰ För personer som fått uppehållstillstånd enligt massflyktsdirektivet har Migrationsverket tagit fram en digital samhällsintroduktion, se [länk](#)

³¹ Enligt samhällsorienteringsförordningen får varje kommun bestämma hur samhällsorienteringen ska utformas och i vilken ordningsföljd samhällsorienteringens delar ska behandlas. Kommunen får uppdra åt andra att anordna samhällsorienteringen (till exempel annan kommun, region, eller bildningsförbund). Se 2.2.2

samstämmig, enhetlig och jämförbar över tid och mellan kommuner skulle samhällsorienteringen kunna illustreras på liknande sätt som sfi i Kolada (Appendix I). Framtida uppföljningar av samhällsorienteringen skulle då kunna genomföras med beaktande av kommuners alltmer länsövergripande samverkan kring samhällsorienteringen. Länsstyrelsens uppföljning skulle då kunna fokusera på de kvalitativa dimensionerna, inklusive deltagares och samhällskommunikatörers upplevelser, i syfte att främja lika förutsättningar för kommuner och deltagare i hela landet.

10 Avslutande kommentarer

I princip erbjuder alla kommuner i Sverige samhällsorientering enligt lagen (2013: 156) om samhällsorientering för vissa nyanlända invandrare. För kommuner med lågt eller inget mottagande kan det vara mer kostnadseffektivt att gå ur regionala samverkansavtal och i stället ingå bilateralt avtal med en annan kommun eller leverantör.

Samhällsorientering via fjärrundervisning har ökat. Denna rapport har lyft svagheter och styrkor med digital SO. Till fördelarna hör att väntetider kan kortas då nationellt intag möjliggör för bredare deltagarunderlag. För kommuner med lågt mottagande innebär det en kostnadsbesparing i jämförelse med att betala ett årligt belopp för SO-samverkan. Till fjärrundervisningens utmaningar hör begränsningar i möjligheten att inkludera lokala inslag och utmaningar med det dialogbaserade upplägget. För att underlätta deltagande för alla oavsett digital kompetens och/eller tillgång till digitala verktyg är det viktigt att deltagare i fjärrundervisningen har tillgång till fysisk studieplats och digitalt stöd.

Liksom tidigare år kan det konstateras att de bakomliggande skälen till väntetider och avbrott skiljer sig åt mellan kvinnor och män. För kvinnor är kö till barnomsorg och föräldraledighet mycket vanligare än för män. I syfte att motverka en försenad etablering är det viktigt att det finns tillgängliga insatser för föräldralediga kvinnor, till exempel öppen förskola som erbjuder undervisning som främjar nätverk, kunskaper i svenska och om det svenska samhället. Detta gäller naturligtvis även de många kvinnor som inte tillhör etableringsprogrammet, de som ingår i den så kallade utvidgade målgruppen. Kommuner efterfrågar stöd och riktlinjer från statligt håll i hur de ska nå ut till denna målgrupp.

Till följd av det minskade mottagandet finns en risk att det skärs ned på andra insatser av betydelse för integrationen, till exempel flyktingguider, för att prioritera verksamhet med lagkrav på, däribland samhällsorienteringen. Samhällsorienteringen är en av flera viktiga insatser för att underlätta nyanländas etablering i arbets- och samhällslivet. Samhällsorienteringen tillmäts dock stor och växande betydelse för integrationen, till exempel utökningen av samhällsorienteringen från 60 till 100 timmar (2020). Ett annat exempel är förslag på införande av kursplan och kunskapstester för deltagare i Tidö-avtalet. Ambitionshöjningen sker i ett läge där flera kommuner monterar ned SO-verksamheter till följd av lågt mottagande och där Arbetsförmedlingens reformering har påverkat förutsättningarna för den lokala samverkan (avsnitt 6.5). Det finns inga sanktioner för kommuner som brister i att tillhandahålla den lagstadgade samhällsorienteringen. Om kraven skärps inom detta område behöver kommunernas förutsättningar att bedriva SO-verksamheten på ett kvalificerat sätt säkerställas.

Statliga satsningar har också gjorts för att säkerställa kommunernas förutsättningar att erbjuda kvalitativt likvärdig samhällsorientering. Resultatet från SO-enkäten visar att

kommunerna har mycket hög kännedom om det nya utbildningsmaterial och tillhörande metodstöd som länsstyrelserna utvecklade på uppdrag av regeringen 2020–2021 (avsnitt 7). Ett prioriterat område och nästa steg bör enligt Länsstyrelsens mening vara kompetensutveckling av samhälls- och hälsokommunikatörer samt att stärka deras ställning på arbetsmarknaden (avsnitt 10.1).

10.1 Samhälls- och hälsokommunikatörernas kompetens och arbetsmarknadsvillkor måste stärkas

För ökad likvärdighet och kvalitet behöver en fokusförflyttning ske och riktas mot kunskapen hos de som har en nyckelroll i samhällsorienteringen; samhälls- och hälsokommunikatörerna. I dagsläget finns inga enhetliga kompetenskriterier för denna yrkesgrupp, och det sker ingen formell prövning av deras kompetens och lämplighet.

En **permanent** nationell utbildning för samhälls- och hälsokommunikatörer bör snarast inrättas och innehållet i samhällsorienteringen behöver fastställas i en nationell kursplan med kunskapsmål. Länsstyrelsens fortsatta rekommendation är att en nationell uppdragsutbildning för samhälls- och hälsokommunikatörer tas fram i samverkan med universitet- och högskolor. Innehållet i samhällsorienteringen behöver fastställas i en nationell kursplan med kunskapsmål liknande den för grundläggande orienteringskurser (Appendix II).³² Att inrätta en permanent nationell utbildning och kursplan är helt avgörande åtgärder för att garantera deltagare i hela landet god kvalitet på samhällsorienteringen.

En central parameter är förutsättningarna på arbetsmarknaden för samhälls- och hälsokommunikatörer. Satsningar på en nationell utbildning behöver gå hand i hand med arbetet att stärka samhällskommunikatörernas ställning på arbetsmarknaden. En incitamentsstruktur för att stimulera till studier och meritering behöver skapas. I dagsläget täcker samhällsorienteringsuppdraget sällan heltidstjänstgöring. Det finns exempel på kommuner som erbjuder kombinerade tjänster till exempel som modersmåls lärare, flyktingguide och översättare. Det skulle också vara intressant att utforska potentialen att använda samhälls- och hälsokommunikatörernas kompetens inom andra statligt sanktionerade samhällsinformationsinsatser såsom Migrationsverkets obligatoriska samhällsintroduktion för asylsökande samt inom samhällsinformation inom ramen för tidiga insatser för asylsökande (TIA).

10.2 Kommuner efterfrågar nationellt stöd

Som konstaterats i föreliggande rapport bidrar det minskade mottagandet till lågt deltagarunderlag vilket leder till att allt fler kommuner lämnar regionala samverkansavtal till förmån för mer kostnadseffektiva alternativ, såsom köp av SO-plats från annan kommun för enskilda deltagare. Detta innebär att nationell samverkan och kurser med nationellt intag blir allt vanligare. Till följd av den fortsatta minskningen av antalet anvisningar till länen blir det nationella stödet än mer efterfrågat och betydelsefullt. Det är mot denna bakgrund Länsstyrelsen menar att det finns behov av ett nationellt helhetsgrepp om samhällsorienteringen. Pågående och relaterade satsningar och projekt behöver konsolideras, utvecklas och spridas med beaktande av

³² Om orienteringskurser inom kommunal vuxenutbildning (komvux), se Skolverket, [länk](#)

intentionen i samhällsorienteringsförordningen och regionala och lokala förutsättningar.³³

10.3 Ett nationellt centrum för samhällsorientering

Länsstyrelsen har återkommande lyft en rad olika insatser som behövs för att säkerställa den fortsatta kvalitetsutvecklingen av samhällsorienteringen:

- Nationell utbildning för samhälls- och hälsokommunikatörer
- Nationell kursplan för samhällsorientering
- Nationell samverkansmodell för samhällsorientering på de mindre språken
- Nationell och kollegial plattform för samhälls- och hälsokommunikatörer
- Nationell datainfrastruktur för uppföljning och statistik om deltagande i samhällsorientering
- Nationell översyn av samhällsorienteringens finansieringsmodell

Länsstyrelsen främjar och stödjer samarbete mellan kommuner om samhällsorienteringen, bland annat genom att i samverkan med myndigheter och andra aktörer arrangera utbildningsdagar för samhälls- och hälsokommunikatörer på såväl regional som nationell nivå. I dagsläget saknas dock helhetssyn; det finns ingen uttalad nationell funktion med formellt ansvar för innehåll, deltagarurval, frekvens, uppföljning och bedömning. Det finns heller ingen garant för den pedagogiska kvaliteten i de olika utbildningssatsningarna.

Länsstyrelsen föreslår att ett **nationellt centrum** inrättas med ansvar att stödja och koordinera samhällsorienteringen på nationell, regional och lokal nivå.

En sådan centrumbildning bör ha ett uttalat nationellt ansvar för:

- ett strategiskt och kunskapsbaserat arbete,
- informationsutbyte mellan olika kommuner, regioner och myndigheter,
- samverkan med universitet och högskolor kring utbildning av samhälls- och hälsokommunikatörer
- samverkansplattform för fjärrundervisningskurser,
- samt regelbundet organisera nationella samlingar för möjlighet till kollegialt erfarenhets- och kunskapsutbyte för samhälls- och hälsokommunikatörer (till exempel genom nationella SO-konferenser).

Centrumbildningen bör också:

- bevaka och främja tillgången till kvalitetssäkrat och likvärdigt material och metodstöd för samhällsorienteringen,³⁴
- samverka kring framtagande av nationell kursplan,
- verka för att kunskapshöjande insatser om det svenska samhället löper som en röd tråd under såväl den första tiden i Sverige som för de i behov av kompletterande och repeterande samhällsinformationsinsatser efter etableringen,

³³ Ett exempel på relaterad satsning är regeringsuppdraget att utveckla och sprida fördjupningsutbildningen om psykisk hälsa i den regionala utbildningsplattformen för samhälls- och hälsokommunikation (MILSA) samt föräldrastödsinsatser som riktar sig till nyanlända.

³⁴ Länsstyrelsen Västra Götaland fick 2020 i regleringsbrevsuppdrag att utveckla material och metodstöd för samhällsorienteringen. ”Om Sverige” med tillhörande metodstöd finns på Informationsverige.se (avsnitt 7).

Länsstyrelsens återrapportering av uppdrag 3.B.23 enligt regleringsbrevet för 2022

- samordna en myndighetsgemensam informationssatsning för kommuner, regioner och myndigheter i syfte att nå personer tillhörande den utvidgade målgruppen. Detta innefattar att bistå med kunskap om vilka anhöriggrupper som är behöriga att erbjudas samhällsorientering,³⁵
- följa den digitala samhällsorienteringens utveckling, till exempel fjärrundervisningens påverkan på samhällsorienteringens lokala förankring och innehåll, samt hur deltagarnas tillgång till digitala verktyg och stödinsatser ser ut,
- utifrån den ökade fjärrundervisningen stimulera utvecklingen av flexibel och differentierad samhällsorientering med beaktande av olika målgruppers och individers förkunskaper och behov, samt verka för möjligheten att kombinera lokala och nationella kursmoduler.
- tillvarata och sprida goda exempel och erfarenheter från kommunerna

10.4 Länsstyrelsens rekommendationer

I syfte att höja kvaliteten, likvärdigheten och rättssäkerheten i samhällsorienteringen föreslår Länsstyrelsen:

- Att ett **nationellt centrum för samhällsorientering** bör inrättas (avsnitt 10.3). Dialog bör föras om utformning och inrättning med berörda departement, sektorsmyndigheter och Länsstyrelsen.
- Att en **nationell uppdragsutbildning för samhälls- och hälsokommunikatörer** tas fram i samverkan med universitet- och högskolor.
- Att en **nationell kursplan** för samhällsorientering tas fram.

³⁵ Om målgruppen för Arbetsförmedlingens etableringsprogram utvidgas kommer kommunernas deltagarunderlag, och därmed resurstilldelningen till SO-verksamheter, att öka (Förbättrad arbetsmarknadsetablering för utrikes födda kvinnor Dir. 2022:42).

Appendix I

Nedanstående avsnitt är hämtat ur Samhällsorientering - Länsstyrelsens återrapportering av uppdrag 23 enligt regleringsbrevet för 2021 (sid 34–35).³⁶

Behov av en nationell databas

Länsstyrelsen har i återrapporter återkommande lyft att det saknas ett enhetligt system för statistikföring, registrering av uppgifter om anmälda deltagare samt uppföljning av samhällsorienteringen. Behovet av enhetlig och heltäckande statistik över deltagandet i kommunala insatser för nyanlända lyftes även i Statskontorets kartläggning om kommunernas mottagande av nyanlända 2021:

...Arbetsförmedlingen för statistik över nyanlända som deltar i aktiviteter inom etableringsprogrammet. Men för övriga nyanlända i kommunala insatser såsom sfi saknas ofta statistik. Enligt Statskontorets bedömning skulle en enhetlig och heltäckande statistik över deltagandet i kommunala insatser för nyanlända ge bättre förutsättningar för uppföljning och därmed öka kunskapen om i vilken mån insatserna underlättar för nyanlända att integrera sig i det svenska samhället...³⁷

Länsstyrelsen har under året varit i kontakt med SCB med anledning av det regeringsuppdrag myndigheten fick under hösten 2021, om att uppdatera och utveckla databasen Registerdata för integration (A2021/01845). Av regeringsuppdraget framgår att inhämtning av data ska göras inom områdena arbetsmarknad, utbildning, boende, flyttmönster, demografi, demokrati, hälsa, inkomster och transfereringar. Länsstyrelsen erfar att det inte finns planer på att lägga in uppgifter om deltagande i samhällsorientering i RegInt (Registerdata för integration) i årets uppdatering.

Frågan om nationell databas har under 2021 också varit ett fokusområde för Arbetsgrupp Samhällsorientering och samhällsintroduktion under Samverkansdelegationen³⁸.

I Arbetsförmedlingens och Skolverkets gemensamma redovisning av regeringsuppdraget konstateras att det också finns behov av förbättrat informationsutbyte mellan Arbetsförmedlingen och kommuner vad gäller samhällsorienteringen (2021:62)³⁹.

Enligt Länsstyrelsens mening bör frågan om nationell databas för registrering och uppföljning av deltagande i samhällsorientering hanteras samlat och kopplat till förbättringsarbete som syftar till att förbättra informationsutbytet mellan Arbetsförmedlingen och kommuner⁴⁰.

³⁶ Samhällsorientering - Länsstyrelsens återrapportering av uppdrag 23 enligt regleringsbrevet för 2021, [länk](#)

³⁷ Kommunernas mottagande av nyanlända - En kartläggning av ansvar, organisation och uppföljning (2021:6), [länk](#)

³⁸ Om Samverkansdelegationen, [länk](#)

³⁹ Förbättrat informationsutbyte mellan Arbetsförmedlingen och kommuner för att underlätta övergångar till studier i kommunal vuxenutbildning – Slutredovisning av Arbetsförmedlingens och Skolverkets regeringsuppdrag (2021), [länk](#)

⁴⁰ Ibid.

Länsstyrelsens uppfattning är att det är angeläget att SCB:s utvecklingsplaner i närtid även inkluderar inhämtning av data och statistik om samhällsorienteringen.

Länsstyrelsen föreslår att möjligheten att införa uppgiftsskyldighet enligt lagen (2001:99) om den officiella statistiken och förordning (2001:100) om den officiella statistiken för kommunerna bör utredas.

Appendix II

Nedanstående avsnitt är hämtat ur Samhällsorientering - Länsstyrelsens återrapportering av uppdrag 23 enligt regleringsbrevet för 2021 (sid 33–34).⁴¹

Behov av en nationell kursplan

Den bristande likvärdigheten i kvalitet som kännetecknar samhällsorienteringen kan delvis tillskrivas det faktum att det saknas en nationell kursplan och beskrivning av kunskapsmål. Frågan är ständigt aktuell och behovet styrks av flera kommuner i enkätsvaren, så även i år.

Avsaknaden av en nationell kursplan med kunskapskrav blev också märkbar i arbetet med att utveckla nytt material och metodstöd för samhällsorienteringen. Länsstyrelsen fick göra egna avvägningar och syftesbeskrivningar för att begränsa och prioritera materialets innehåll och omfattning.

Frågan om nationell kursplan är också en viktig kvalitetssäkringsfråga i projektet som utreder förutsättningarna för en kommungemensam samverkansmodell för samhällsorientering på distans på de mindre språken (avsnitt 7.5.3).

Länsstyrelsen har i dialog med Skolverket diskuterat framkomligheten av en nationell kursplan. Inom komvux finns **grundläggande orienteringskurser** som till sin karaktär påminner om samhällsorienteringen. I dessa kurser sätts inga betyg, och pedagogen behöver inte ha legitimation. Utgångspunkten är den enskildes behov och förutsättningar. Innehållet i kurserna förklaras i syftesbeskrivningar.

En kursplan för samhällsorienteringen behöver ge kommuner fortsatt förordningsenlig frihet att utforma och anpassa undervisningen utifrån deltagare och lokala förutsättningar. Länsstyrelsen bedömer att frågan om införande av nationell kursplan för samhällsorienteringen bör hanteras tillsammans med relaterade och pågående insatser som rör nyanlända inom etableringsprogrammet och utbildningsplikten.

Från och med hösten 2022 är kommunerna skyldiga att tillhandahålla en sammanhållen kommunal vuxenutbildning de nyanlända som tar del av etableringsprogrammet och på grund av kort utbildning inte bedöms kunna matchas mot arbete under tiden i programmet. Den sammanhållna utbildningen ska innehålla svenska för invandrare, orienteringskurser och kurser på grundläggande eller gymnasial nivå. Här kan samhällsorienteringen vara en viktig pusselbit. Det finns skäl att anta att behovet av en nationell kursplan för samhällsorienteringen blir än viktigare.

Frågan om nationell kursplan hör också samman med länsstyrelsernas och MILSA utbildningsplattformens strävanden att implementera den framtagna nationella utbildningen för samhällskommunikatörer.

⁴¹ Samhällsorientering - Länsstyrelsens återrapportering av uppdrag 23 enligt regleringsbrevet för 2021, [länk](#)

Bilagor

1. Rapport Länsstyrelsen Blekinge
2. Rapport Länsstyrelsen Dalarna
3. Rapport Länsstyrelsen Gotland
4. Rapport Länsstyrelsen Gävleborg
5. Rapport Länsstyrelsen Halland
6. Rapport Länsstyrelsen Jämtland
7. Rapport Länsstyrelsen Jönköping
8. Rapport Länsstyrelsen Kalmar
9. Rapport Länsstyrelsen Kronoberg
10. Rapport Länsstyrelsen Norrbotten
11. Rapport Länsstyrelsen Skåne
12. Rapport Länsstyrelsen Stockholm
13. Rapport Länsstyrelsen Södermanland
14. Rapport Länsstyrelsen Uppsala
15. Rapport Länsstyrelsen Värmland
16. Rapport Länsstyrelsen Västerbotten
17. Rapport Länsstyrelsen Västernorrland
18. Rapport Länsstyrelsen Västmanland
19. Rapport Länsstyrelsen Västra Götaland
20. Rapport Länsstyrelsen Örebro
21. Rapport Länsstyrelsen Östergötland
22. Statistik Arbetsförmedlingen
23. Statistik Migrationsverket
24. Resultatrapport SO-enkät Uppföljning Samhällsorientering 2022
25. Resultat kartläggning utvidgade målgruppen

Länsstyrelsen
Värmland

Länsstyrelsen Värmland, 651 86 Karlstad, 010-224 70 00
www.lansstyrelsen.se/varmland